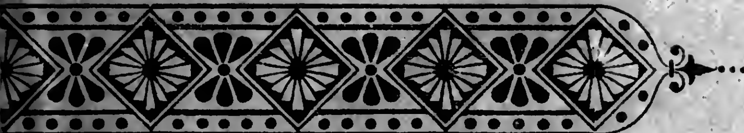
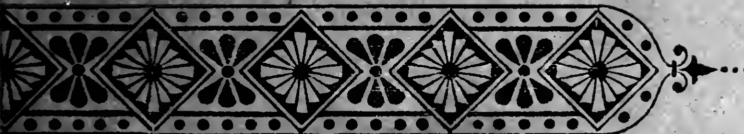
SALONNÍ BIBLIOTÉKA

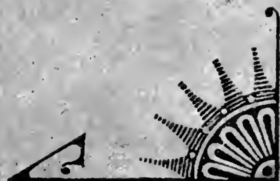

BOHDANA JELÍNKA

PG
5038
J414
1880

el J. OTTO v Praze

SALONNÍ

BIBLIOTÉKA

ČÍSLO XIV

SPISY BOHDANA JELÍNKA

V PRAZE

NAKLADATEL J. OTTO KNIHKUPEC

1880

B. Jelínek

SPISY

BOHDANA JELÍNKA

VERŠEM I PROSOU

V PRAZE
NAKLADATEL J. OTTO KNIHKUPEC
1880

LIBRARY
APR 18 1974
UNIVERSITY OF TORONTO

Veškera práva se vyhražuji.

PG
5038
J414
1920

Knihtiskárna: J. Otto v Praze.

Slovo úvodní.

Vyzván byv od p. nakladatele, abych spořádal k tisku sbírku spisů svého záhy zesnulého přítele Bohdana Jelínka, podnikl jsem s ochotou obtížnou tu práci a odevzdávaje nyní do rukou obecenstva drahé tyto ač sporé památky ducha vzácného a bohaté nadaného, mám za nutné připojiti několik slov úvodních.

Krátce před svou smrtí spořádal Bohdan Jelínek sám sbírku básní, počítaje však na činnost dlouhou a všestrannější, nepojal do ní své práce prosaické a vypustil i z básní mnohé, buď že chtěl je vhodněji jinde umístiti, aneb snad že jim nepřisuzoval ceny. Měl jsem příležitost prohlédnouti první tuto sbírku, a dobře mi utkvěly v paměti hlavní rysy její, v jaké skupiny básník sám sloučil a rozdělil písně svoje. Než ale vyjednávání o vydání sbírky této ukončeno bylo, zemřel básník, a přátelé jeho se vzornou pílí sebrali skorem do poslední písmeny vše, co psáno od něho, ano i první pokusy z let studentských, a tak zrostla látka valné, ale zároveň s tím též obava, jak ovládati a roztříditi celek, aby přítel náš obecenstvu objevil se v nejlepším světle svého bohatého talentu, aby sbírka, prosta vší pri-

mitivnosti, ukázala jej aspoň přibližně na té výši ryzé poesie, ku které by byl jistě dospěl a k níž stále směřoval.

Veden již tenkráte touto péčí, netajil jsem se některým přátelům zesnulého s míněním, že pilné a kritické prohlídce dlužno podrobiti celý materiál, a když p. Otto převzav v náklad vydání spisů Jelínkových, mně svěřil úlohu tuto, cítil jsem dvojnásobně, že památce přítele lépe prospěje sbírka s menším objemem ale bohatější za to vnitřní dokonalostí. Nechtěje však sám býti rozhodčím, neboť mnohým přátelským stykem se zesnulým staly se mi všecky věci jeho stejně drahými, smluvil jsem se o upravení rukopisu s nejlepšími přátely zesnulého, A. Jiráskem a R. E. Jamotem. Přítel Jirásek projevil v dopise souhlas se vším, co ve prospěch sbírky Jelínkovy podniknu, a R. E. Jamot prohlédl mnou uspořádaný rukopis s důkladností jen jemu zvláštní.

Při uspořádání básní řídil jsem se v hlavních obrysech rozdělením sbírky, jiež autor vlastnoručně pořádal. Šetřil jsem co možná, aby jednotlivé cykly tvořily celek, a by rušeny nebyly ve své jednotě živly cizími. Mou úlohou bylo jen doplňovati udané rozdělení a místy vypouštěti některá čísla nejvíce z prvních pokusů básníkových, o kterých jsem jist, že by se sám dnes k nim jistě nehlásil. Leč i v tomto vybírání šetřeno piety největší: hlavním vodítkem byla snaha, podati to nejlepší, co je k označení individuality básníka nejdůležitější a co literatuře i po časech zůstane.

Poetický odkaz Bohd. Jelínka jest v době naší skutečnou vzácností. Mysl jemná, cit vřelý až vášnivě plamenný, ušlechtilost přímo aristokratická, obrazy plny pelu, a prů-

svitné skorem perlové naladění celku jsou hlavními jeho rysy. V jeho verších nikde stopy oné vulgarnosti, která pod rouškou ducha národního u nás tak začíná bujeti na úkor pravé a čisté poesie. Jeho verse, jako každé dílo umělecké, jsou krásnými v sobě a pro sebe, poesie jeho jest jako Narcis báje, jenž zhlížeje se ve vlastní kráse, omdlévá touhou. On sám nazýval se básníkem „lásky a upomínky", a věru, dokud se pohyboval v úzkém ale nejvděčnějším tomto kruhu poetickém, tu nabíral vždy zlato plnýma rukama. Bylť lyrik v pravém slova smyslu, jemuž vlastní „já" jest báječnou růží, z které trhá list po listu, člověk ryze moderní, vždy stojící, alespoň co poeta, na výši doby.

Životopisná dáta Bohd. Jelínka jsou dosti sporá. Narodil se v Cholticích, studoval gymnasium v Hradci Králové, pak tuším první rok mediciny v Praze, kdež sotva vstoupiv na kolbiště literární schvácen byl těžkou chorobou, která jej přinutila hledati životní dráhu rychlejší a snadnější. Obrátil se k poště, kdež setrval až do brzké smrti své, která, když v posledních letech jeho choroba stala se čím dále tím trapnější, stala se mu pravým dobrodiním. Seznámil jsem se s Bohd. Jelínkem v poslední době jeho činnosti literární a byl jsem svědkem skoro všech lepších prací, jež vůbec vyšly z jeho pera. Mohu tedy bez fráse říci, že zemřel v době, kdy nadání jeho dospívalo k úplné krystalisaci, a že již málo chybělo, aby předstoupil před obecenstvo jako umělec pravý a sebevědomý.

Povaha byl zesnulý nad míru milá a sympatická. Ochota, jakou jevil ve všech přátelských službách, v dobrém zdraví

překypující rozmar vládnoucí ostrým vtipem, hluboký cit, pohrdání vší vulgarností a prostředností, energická vůle, byly asi základní rysy její. K tomu družil se nad míru spanilý zevnějšek, jiskrné oko pod stínem hustých, bujných kučer, pleť svěží, postava elastická, co největší elegance v obleku a v chování. Tak utkvěl všem v paměti, kteří s ním se stýkali; nám bližším přátelům kalí ovšem obraz ten upomínka, jak zpustošila dlouhá nemoc krásné tahy jeho...

Chovám přesvědčení, že vydáním spisů Jelínkových vyplněna jest jedna z četných povinností, jaké máme k těm, kteří nežli došli cíle umlknuli v slavičí své písni. Bylť přítel náš též dle slov Danteových „jedním z těch, jenž o závod se řítí“, však sotva na druhého dá se obrátiti následující verš, „však ne co ztrácejí, leč vyhrávají.“

Naposled vzdávám srdečné díky všem, kteří se přičinili o uskutečnění vydání toho: bratru zesnulého, který s nevšední horlivostí sebral, kde co bylo v pozůstalosti básníka, přátelům Jiráskovi a Jamotovi za prohlédnutí mnou upravené sbírky a slovutnému p. řediteli Č. Vyhnisovi, který poslal mi četné rukopisy z dob první činnosti Jelínkovy.

V Praze dne 29. října 1879.

Jar. Vrchlický.

ČÁST I

BÁSNĚ

DĚDKOVI.

I.

Venku je ticho jako v jizbě chudých,
  horizont nebi oporou;
oblaka mrtva, jenom něco rudých
  se taví sluncem nad horou.

Vzduch nepohne se jako mrazem ztuhlý,
  chuďasům leze do hadrů.
„Přidej tam, hochu, přidej trochu uhlí,
  mně srdce ztuhlo ve ňadru.“

Venku je ticho jako v jizbě chudých,
  horizont nebi oporou;
oblaka mrtva, jenom něco rudých
  se taví sluncem nad horou.

Mlčky se dědek na svém místě krčí,
  jakoby nebyl na živě:
závaží hodin časem dolů hrčí
  a tma se loudí teskllivě —
    venku je ticho.

II.

Chodíval smutek jako stařec s holí
 a neptal se, zda poděsí,
jako ta mlha nad lesem a v poli
 se z nenadání rozvěsí.

„Vidíte, děti, život má své stránky,
 na něž i starci vzpomenou,
jež poznamenal svojí do čítánky
 červenou velkou písmenou.

A časem rádi přejdem ještě řádky,
 než položí nás do země;
dnes nemám času, nemám na pohádky,
 dnes, děti, nechte, nechte mě.“

A dědeček se schoulil na pecince
 a zabalil se do hůně:
když zpomínal, byl jako děcko v plínce,
 jak děcko, když se rozstůně.

III.

Jen v nocích, když vše venku odumírá,
zlé myšlenky se rodí z hluboka,
chvilku se vkrádá v mladé srdce víra,
pokání chvilku slzou do oka.

Na vlhkém chrastí dříme stádo laní,
a měsíc bloudí holé po hrázi;
přejedem čelo, myšlenek žár, dlaní,
mráz projde hruď — to v stáří přechází.

Je člověk jako ve dřímotě polou:
co přemyslí let v jedné vteřině! —
A hladě si tu hlavu skoro holou,
tulil se dědek mlčky k peřině.

IV.

Vem, hochu, jídej — schoval jsem je v truhle —
po jednom denně z ořechů:
až poslední ti zbude v sáčku tuhle,
zas otcův vejdeš pod střechu.

A s tváře staré dědek stírá slzy
a vážně k mému otci dí:
„To dítě, synu, příliš, příliš brzy
svět v pravé barvě uvidí.“

I vracel jsem se, viděl vstříc mi v duchu
jít s dědkem v čele rodinu.
Doléhl zvonek ze vsi k mému uchu,
dědkovi zvonil hodinu.

V.

Dědek shas. S ním stichly žalmy.
„Podívej se na to slunce —
nejkrásněji,“ říkával mi,
„svítí boží ve korunce.“

Vyšel měsíc; dědek vezdy
ruku zved již sotva moha.
„Vidíš, hochu, tyhle hvězdy
diadém jsou Pána boha.“

Jizba prázdna, večer němý,
v zpomínkách nám mysl vázne.
Měsíc svítí haluzemi
na dědkovo místo prázné.

VI.

Malý hošík, hlava plna
pěkných z bájí obrazů,
kadeře co bujná vlna,
zdravou tvář jak od mrazu . . .
Na klínu mě dědek choval —
a sníh poletoval.

Branku máme zasypánu
sněhem skoro do polou,
a můj dědek už je v Pánu,
a můj dědek mrtvolou — —
Řekli tenkrát: „Jen se schoval“ —
a sníh poletoval.

Samoten jsem já v cizině
a ti lidé utuhlí,
dědeček jak ve hodině,
když ho dali do truhly —
k hlavě zpomínka se snuje
a sníh poletuje.

VII.

Upomínky, upomínky,
každý lístek jinaký:
dávno-li to, co mi skřínky
dědek dělal na ptáky!

Na lísce spal snížek bílý;
skřínka klapla na dvorku:
s dědkem jsme se ubrodili
pro ubohou sýkorku.

Poskočila za okénkem,
pustila se do vády:
ráno očka v bělmu tenkém
a ty nožky bez vlády.

Dědek chmuřil divně vrásku,
shoup mě na svém kolenu;
a mně bylo — na svou lásku
jako teď když zpomenu.

U LOŽE.

I.

Usnula tiše jako lilije,
když měsíce ji slza polije,
a v lesa tiché, snivé zeleni
kol mlčky ji tu míjí jeleni.

Usnula tiše jako krása jara,
když na luhy se bledá táhne pára,
a sychravo si lehá u toků,
jako ta bolesť k srdce hluboku.

Ubohé, dobré, hezké stvoření,
tahové v líčku žalem zmoření,
v snu hrdost časem skráň jí ozdobí
a její rysy jako Nioby.

Ubohé dítě! Kolik životů
z tvých čistých ňader oboum vzešlo tu,
a kolik slz jich ještě potřísní,
než vychovám je svojich do písní!?

Zas jedno děcko, zase píseň jedna:
beru jí tobě, tebe snící zhledna.

II.

Hlavičku níže k ňadrům bílým
a k ramínku se já ti schýlím
a opojím se pletí hebkou.

Zazvoní píseň mojí hrudí,
a tiše, ať nás neprobudí,
vzejde ti měsíc nad kolébkou.

Sny k hlavičce ti světlem svábí,
zaplete svého do hedvábí
a vloží tu síť na tvé tílko...

Hlavičku níže k ňadrům bílým
a k ramínku se já ti schýlím —
Schováme touhu za světýlko!

III.

Ramínko bílé paprsek co slunce —
Ó dítě moje, lilje na korunce,
když měsíc svítí v létě za večera,
není tak pěkná, jak tys byla včera.

Pod tebou lůžko — oblak pod andílkem,
o něhož opřel průsvitným se tílkem,
když znaven denní, suchou mdlobou vedra
křidélka složil na růžová bedra,
a úsměv v líčku, rozkoš sterou v zraku,
v lehounké loďce vyplul do oblaků.

Ramínko bílé, labuť by zasteskla,
a tvoje ňádra ta se pod ním leskla,
a k tomu vlas, co dolů k nim se točí,
a úsměv děcký těch tvých černých očí...

Sejdou se zase u břehu jak vlny
ti snové, jichž jsou myšlenky tvé plny,
sejdou se, sejdou, nebem provodí tě —
usni zas jednou, usni, moje dítě,
jen jednou. — Věř mi, lilje za večera
není tak pěkná, jak tys byla včera.

ZIMNÍ.

I.

Viděl jsem panenku ošacenou
stříbrem a démanty celou,
přilétla na koni, kouřil pěnou,
přelétla po polích střelou.

Přelétla po polích zima bílá,
v ruce to ledové kopí,
mávla jím — ostrý mráz snížek smílá,
drobounkým květiny kropí.

Hlavo má, sny mé kam dala jsi mi?
Ku květům pod sníh, má touho!
Cítím z mých myšlenek kopí zimy
ledové, zkované dlouho.

Často se myšlenky trapné něhy
odřekly rozvahou prostou;
rozvahy sotva však tají sněhy,
touze mé kořínky rostou.

II.

Smutné to podzimní počasí
měl byt pro mne tou kápí,
která mi bludičky uhasí,
denně co hlavu mou trápí.

Mlhavo větry už zaženou,
ledový z dálky mráz kráčí,
cítím tu kápí již staženou, —
ale ty bludičky skáčí . . .

III.

Dotěrná zima u dveří
  mroucím se květem živí,
a beránky výš kadeří
  si bíle večer snivý.

Má ňádra s dobou souhlasí,
  jako ta země svadlá:
květ pěkný byl — než na klasy
  před časem zima padla!

V ustydlé půdě dřímají
  semínka touhy živá,
a drobný sníh, to vzpomínka,
  je k stáru pozahřívá.

Co démant v nebes kadeři
  se leskne měsíc bílý . . .
Dál, babičko, jen do dveří,
  u mne už po všem chvíli.

IV.

Večer je; vařím si, v lihu to piští
z jara jak hladových písklátek druž;
v komíně veselo, vítr v strništi
zapráskal bičem si studený juž. —
Studené klepou se jakoby v strachu
myšlenky, nejsem si jedinou jist. —
I zvedni se, hlavo má, teď u rarachů! —
hlava má — uvadlý list. —

Jaro šlo okolo, i doba leta,
podzimek u mne se pozastavil;
v mlhavých závojích kouzelně vpletá
v nejisté myšlenky vnady sta víl.
Blyští les perlami velkosti hrachu,
panen řad bílý vstal z omšených míst. —
Zvedni se, hlavo má, teď u rarachů!
hlava má — uvadlý list. —

V.

Je chladný večer. Měsíc haluzemi
na rosu padá do mechu,
a bledé stíny k vlhké tiskne zemi,
jak k hrobu bol nás v trpkém posměchu.

Je chladný večer. Na mdlou trávu snáší
list za listem se ospale;
a jako slova do úst v otčenáši
jdou myšlenky nám v lebky úvale.

Jsme bez vědomí. Slabě někde v dálce
cos připomíná jaro po písni.
Přečtem tu drahé jmeno na obálce —
maně se k ohni ruka blíží s ní . . .

A bez praskotu dohořívá uhlí;
jen hvězda lesklá tryskne z plamínka,
jak ještě lásce z umrlčí by truhly
vzdech z ňader dral se — zpomínka.

VI.

A táhnou myšlenky teskné
okolo hlavy mi —
Venku kraj mrazem se leskne
a táhnou myšlenky teskné,
blízko již do zimy.

Ten přijde na tvrdé lůže,
kdo přijde do země...
Jde měsíc — sněhová růže,
a svítí dojemně.

Těch plný písní mých světe,
můj sen tě pochová!
Nad námi ve mrazu zkvěte
ta růže sněhová.

A táhnou myšlenky teskné
okolo hlavy mi —
Venku kraj mrazem se leskne
a táhnou myšlenky teskné,
blízko již do zimy.

VII.

Již podzimní jdou mračna, siví ptáci,
a jelen v boji nedbá na honce.
Já myslil, že to se mnou doburácí;
a život můj tak tichý u konce,
hoj, bujný byl v tom prvních písní vzniku,
teď vadne tiše — co květ ve skleníku.

VIII.

Nechám písně, nechám zpěvu —
Modřín poušti jehly k zemi,
aspoň u hlav na úlevu,
abych o nich mohl sníti,
jedno poupě zasaďte mi
z hřbitovního kvítí.

PÍSNĚ.

I.

Píšu ti píseň, její zvuky
sotva ti o sluch zavadí.
Roste mi z ňader, jak z opuky,
skalní to mladé kapradí.

Rozdechne větřík hlasy v polích,
i lesy mluví potiší —
Jenom tu kapraď ze skal holých,
jenom tu nikdo neslyší!

II.

Je srdce jako réva,
již slunce v život křísí,
a jako hrozen zlatý
na srdci píseň visí.

A jako láska hřeje,
tak v srdci zrnka sládnou.
Můj bože! trpko mně je,
že nemám v srdci žádnou!

III.

Rád — rád bych se zas procházel
tak jednou se svou milou.
Bůh sám ví, jak bych ujal ji
dnes za tu ruku bílou!

To slunce je tak veselé
v paprsků každé strunce —
přec raději bych děvče měl
než celé zlaté slunce!

IV.

Pod okny v květnou neděli
družina snů mi vzdychá:
„Otevři srdce, příteli,
noc venku tichá, tichá.“

„Oboje okna do kořán.
Jen pojďte, snové moji!“
Co zadumčivý pohořan
ve mlhách měsíc stojí

Déšť padá teple, drobounko:
bez hnutí visí chvojí.
A venku ticho, tichounko —
Ó, pojďte, snové moji!

V.

Jak na hedvábný mech jsem hlavu kladl
na bílá ňádra tvá.
Tu s hvězdnatého nebe sen se snesl
a unavený letem tiše klesl
na bílá ňádra tvá.

I uletěla touha ze srdce ti
a s chvěním padla jemu do objetí
na bílá ňádra tvá.
Má víčka vlhla v obou vlahém dechu,
a slza skápla k hedvábnému mechu
na bílá ňádra tvá.

VI.

Ach byl to pěkný den! Jak dcerušky z těch časů,
kdy nosily se čepce ze zlata,
tančily svity po zdèch po tarasu
a básnily v les zlatá kůzlata.

Vrchol se hýbnul, větřík s něho skočil
a poskočilo kůzlat v mechu sta;
a potok zbožně, jak to slunko zočil,
si obraz jeho přitisk na ústa.

Ach byl to pěkný den! Ty pěkné, pěkné zprávy,
že ještě ráda máš mě tolika,
že dušička tvá v snech když život tráví
se v podobu mou jenom oblíká.

A večer na to — Bože snů mých vínky
jak plujou k výši jako pavučinky! —

Ach. byl to pěkný den!

VII.

To snivé čelo! V pohledu
noc s jihu sluncem hoří,
a srdce mé jak do ledu
loď zabloudilá v moři.

A ještě stěžeň zastená,
a ještě loď se zvedá.
I zvednou má se ramena —
nade mnou hvězda bledá.

VIII.

Ó zůstaň ještě, moje dívko drahá,
ó zůstaň, poupě moje, v obalu!
nechť v plnou růži srdce mé se zdráhá
tě rozdechnouti pomalu!
Vím, drahé dítě, tvá jen láska může
mou duši rozohniti do zpěvů —
a přece, moje uzavřená růže,
mně líto tvého úsměvu!

Ó drahé dítě! když ten měsíc bílý
se v páry lesů stápí v soumraku,
tu známy ti jen některé z mých chvílí,
jen mlhy dumna táhnou po zraku.
Mé vášně v tmu jdou. Vzpomínky mé úže
se tulí k žhavému jich oděvu —
Ó nechtěj rozvít mnou, má drahá růže,
mně líto tvého úsměvu!

IX.

Slunce šlehlo do Vltavy
prvním zlata pramínkem,
a mně béře z mladé hlavy
sny růžovým ramínkem.

Slunce boží! tolik krásy
v lesku tvém se třepetá! —
Se sny mými ráno hrá si:
pěkně sejdou se světa! —

PÍSNĚ.

(Cyklus druhý.)

I.

Tolik mám myšlenek náhle,
z jara jak na třešni včel,
srdce mé více je zprahlé,
než když jsem jedinou měl.

Co platno na sta včel v mlází,
královna letí-li v les;
v hlavě mé královna schází,
proto tak smutno mi dnes.

II.

Ty staré písně v duši zní mi
a jejich matku obraznost mi kreslí;
a doby večera se loudí s nimi
a svaté sny co boží děcko z jeslí.

Jsem zemdlen, zpitý jakýms květem milým,
jenž rozhodil v mých ňadrech kořen planě;
a hlavu mlčky zvolna k prsům chýlím
a zbožně zvedám ku modlitbě dlaně...

Jdou doby večera, sny moje s nimi,
a staré písně v duši zní mi.

III.

V mlhu se obzor zahalil,
a z vlhkých luk se kouří.
Což mi se kámen přivalil
na srdce těžkou bouří!

To srdce, srdce, jako zem,
noc kryje, věčné mutno. —
Tys skvělým tam kdes nad Vozem. —
Mně, dítě, smutno.

IV.

Do srdce vrací se mně
ti snové čistých let,
jak do matičky země
v semínku snící květ.

Jak lehce lehne se mně,
až budu bílý kmet:
tak do matičky země
v semínku snící květ!

V.

Darmo tam ruka tvá mešká,
sny své kam zármutek snes;
hlava má hrozně je těžká,
a já jsem opilým dnes.

Myslil jsem před krátkou chvílí
na tolik umrlých vnad:
darmo mě pohled tvůj sílí,
ruka tvá poskytá chlad.

Darmo jsem utíkal v bouři,
v úkryt můj uhodil hrom,
z myšlenek mých se teď kouří —
hoří to života strom.

VI.

Již dávno, co ret touhy oněměl
a sotva poznáš její počátky;
přec — místo co bych tobě klnout měl —
po tobě líbám památky.

A v písních mých je jako v katakombě:
tvá slova, úsměv, má své výklenky,
a hlava mdlá si po duchové honbě
k nim klade svoje myšlenky.

Ty ještě tak mě těší chvilkami,
že bývá mi jak otci o svátku,
a radostí hrá každá žilka mi....
Mám v dítkách těch svou památku.

RŮZNÉ BÁSNĚ.

Píseň starého mládence.

Milovat chci, dokud jaří
snové jdou mi hlavou,
nebudu pak stýskat v stáří
dobu na zdlouhavou.

Bez dítek ať, beze žínky,
vzkříknu: Tesknost, vari!
Hej, zachoval upomínky
mládenec váš starý.

Mladé vždy, dnes jako včera,
a jak čisté pleti!
matička že málokterá
má tak pěkných dětí.

Z hvězdných nocí pod ně plínka,
z jarní teplé nítě;
málokterá se tak žínka
stará o své dítě.

Ach, až se mi hlava točí — —
vari, radost, vari! —
Hleďte vy, jak vytřel oči
mládenec vám starý!

Dále!

Rád bych ty skály života
v kraj utěšený zoral;
ach, ještě se mi mihotá
tvé oko, černý korál.

A vůle pluh kam zarazím
nadějí věčnou námen,
ach všude posud narazím
na tvrdý pravdy kámen.

A přec mě skokem oslepí
ta jiskra klenouc duhu —
Dál! než se pravdou odštěpí
zas kousek mého pluhu.

Na velký pátek.

Já rozpláču se jako vy,
jež před kříž Páně padáte —
a pro to svaté trnoví
snad jedna druhé nadáte.

Ó přešťastné vy babičky,
tu pohrdáte pohodlím.
Vlas její vyndám z krabičky,
já k němu dnes se pomodlím.

Paní noci.

Viděl jsem paní noci.
Ta bujná ňádra smědá a snů plna,
hled jako démant, kadeř černá vlna,
a ústa tichá, mlčenlivá.

Viděl jsem paní noci. — U jezera
zdul větřík šat jí, života prach bera,
když při měsíci myla nohu bosu
a na uvadlost svěží pryskla rosu.

Tak tajno bylo, svátek ve přírodě.
Měsíc se klonil níž a níže k vodě,
a z hlubin lesů čaruplnou mocí
šuměla hymna — modlitba to noci . . .
Viděl jsem paní noci.

Chudá láska

Komůrka chudá; vítr je-li,
rozbitým oknem zvuky křísí,
na stěně staré housle visí
po nebožtíku učiteli.

Panenka moje oči v práci,
i v nocech sedí, měsíc je-li —
Po nebožtíku učiteli
dceruška se mi utrmácí.

Štědrý den.

Sníh mrazem tupý; — na vrch zmrzlá tráva
sta zkřehlých osin vyhání,
a ve výši se šedem promodrává
šat pokání —

Z obruby zlaté pošmourného šatu
zář svítí ledné do poušti.
Studené ruce země sepjala tu —
bůh odpouští!

Na vodách.

I.

Již měsíc vyšel; na zemi se stmělo,
a nebem mráčků několik se hnalo;
mé veslo časem v tichu zašplounalo,
a větérek mně chladný zlíbal čelo;
již měsíc vyšel, na zemi se stmělo.

A po vlnách náš temný stín se kradl,
jak za láskou se tiše stesky plíží.
Já slzu v oku uvězil jsem stíži,
a pustil veslo, ve tvou náruč padl;
stín jeden temný po vlnách se kradl.

II.

Loď naše stojí; staré, mokré veslo,
to na hladinu klidnou kapky roní;
stín v zeleno se smutně táhne po ní,
v houšť večerní se tiše šero sneslo.
Loď naše stojí, na příč mokré veslo.

Jak krůpěj k toku řadí den se ku dni.
Ó dítě, líbej — nemař slovem dobu!
Čas dojde brzy, brzy svého hrobu;
rok prášek mizí ve bezedné studni,
a prášek k prášku řadí den se ku dni.

Básník kmet.

Byl někdy mlád a kadeř jeho hustá;
a nevědomky bujněl v umění
jak kvítek, který v poli povyrůstá
a rumění.

Teď zašlost celou v zpomínky mu vrací,
jej opojného halí do dýmu;
natáhl tiše snů svých skřínku hrací
a hrají mu.

Poslouchá — tmí se; — měsíc bledší před ním
a upírá naň pohled měnivý,
poslouchá; tmí se; — věk jde krokem všedním —
on šediví!

ROMANCE.

Romance.

„Tak čtveračivé líčko máte —
má doňo krásná — bílou šíji —
a sladce-li se usmíváte,
jste krásná — krasší nad liliji!“
I usmívá se krásná doňa:
„Jak dvorný! Až se téměř hněvám! —
Tu démantová moje spona
mé komnaty dnes otevře vám:
jen služce dejte ji.“

A v hloží
od trnu k trnu tma se snuje,
když s doňou krásnou v bílém loži
Don Rubertino podřimuje.
I usmívá se krásná doňa,
však Rubertino čelo mračí:
„Hoj! Démantová vaše spona
mou touhu skojit špatně stačí. —
Ó bláhová jste, doňo, byla,
jak všechny samolibé dcerky,
mne málo krása zavábila,
však více drahé vaše šperky!
Sem tvrdé perle s bílé šíje —
pás drahý z ňader — nadnáší je —

líp když je volna taká vnada,
— ach každý šperk je velká vada!
Tak — a teď ještě klíček malý,
tam od skříně! — Ký poklad v skrytu!
Hoj, doňo, kýž by zaplakaly
vám krásné oči pro banditu!
Tak ale plá v nich pomsta planě,
za to je zlíbám — a teď vzhůru. —
S bohem, má doňo! — Po pavláně! —
Chcete-li, přijďte do Asturu!“

Hulán.

Jel hulán stepí pustou,
hrál vítr čapky perem,
i zmračil brvu hustou
myšlenek divných sterem.

A jako hejna kurů
tou stepí na jih letí,
tak letí: „Polska vzhůru!“
A hulán z jejích dětí.

A hulán slyší, mlčí,
přisahal hulán cáři,
a na té burce vlčí
se slza v slze sváří. . . .

Panoš.

Zahrál panoš na varyto:
ve srdci je mnoho vryto! — —
Kadeř zlatá, bílé čelo,
v líčku poupě rozpučelo,
v srdci snové, vášní příval!
Při varytu panoš zpíval. —

Táhne měsíc po cimbuří,
v okna bijí křídla muří —
tolik teskna, tolik krásy —
vítr v lesích naříká si. . . .

Kloní panoš hlavu mladou:
Vášně ve hrob mnoho kladou;
přikrčí se život skoupě,
shladne čelo, zmrzne poupě!
V srdci, co jen zbude, vryto!
Padla hlava na varyto.

Nanetka.

Tam stála. — Ňádra obnažena
a chladně k zemi klopíc hled:
byla to krásná, krásná žena,
já jednou zřel ji — naposled ....

Tam stála za tou velkou branou
a děcko hřála v plachetce,
košilku měla rozedranou —
to bylo zle — zle Nanetce!

To bylo zle! Pít děcko chtělo —
ó trpký kvil, smrt raději,
když malé rtíky matky tělo
hledají v marné naději!

To bylo zle, zle! — S cigánětem
tam z rána našli plachetku —
E hloupost! Jak si mozek spletem!
a podle mrtvou Nanetku.

Před bojem.

Kozáků tábor rozložil se;
rozdmuty ohně po pláni.
Tak v upomínku mnohý vžil se.
Teď — krákot mu ji zahání.

Kozáci zvedli k nebi hledy;
nad nimi řada havranů.
„Nu možná, dnes že naposledy.“
A hlavy klesly na stranu.

A starý vůdce zasmušilý
dnes straší bratry pohledem.
Teď ve květu vše. Doba pílí.
A zítra — vše, vše pod ledem.

Dnes živi. Zítra? K čemu dumy!
Však jednou se tam dostanem.
Duch opustí ty staré rumy
a volným bude hetmanem.

VYHNANCI.

I.

Ves malá, chudá. Z chatrčí
pes sotva na tě zavrčí.
Stín stromů — plot — to hodiny.
Žebrák tu hlavou rodiny.

Teď večer. — Západ krvácí,
a v kole sedí žebráci.

A jeden dí: „Zář zachází,
svět nový budí k nesnázi,
tam v novém svítí domově
a u nás noc teď, — na nově.

Však zejtra již; — zem, — obruba;
a naší chatkou — paluba!"

Ves malá, chudá. Z chatrčí
mech, chrastí stříškou ven trčí,
a v oknech, — v děrách zbaleny
jsou proti větru haleny.

Teď večer. — Západ krvácí
a v kole sedí žebráci.

A jiný dí: „Noc jedinou;
pak rozloučím se s dědinou.

Noc jedna starce ukojiž,
noc jedinou, — tak brzo již!
Tam chatka má, — kol zahrádka;
ach! celý čas, — jak pohádka!

Byl mladý jsem a s ramena
visela dobrá halena;
dlaň mozolná mou jedině
a pak ta chatrč v dědině.
Přibyla brzy žena mi,
s ní bída mezi stěnami.

Pán přitížil. — Co potřeba?!
Nám nezbylo ni na chleba!
Pak bylo zle! —

Však již to tam
a zejtra — k novým klopotám,
a zejtra — na loď, k plachtoví,
jak bude jinde, — bůh to ví!"

Ves malá, chudá, z chatrčí
pes sotva na tě zavrčí,
záhrobeň, sloupy k podstřeší,
i práh tu člověk pohřeší
a po stropě, kde skuliny,
vecpány divé maliny.

Teď večer. Západ krvácí
a v kole sedí žebráci.

Jen ještě dnes; dnes v hromadě
tu k poslední jsou poradě.
Dnes — pohled rodné na kraje
a v boku půlnoc zejtra je.

Než jednou svět se otočí,
pak nehledí si do očí,
dnes sledně; noc se nachylí
a ráno, to je rozptýlí.

Tak sedí tu, svých u ranců,
kruh dobrovolných vyhnanců,
kruh, bída jak jej porodí —
kruh bratří; — zejtra na lodi. —

Má otčino! Jen kamínek
již na sta budí vzpomínek,
tu místo každé ze mládí
zpět všechny sny nám přivádí!
Má otčino! —

Již zejtra, den,
Tvůj pohled mořem ukraden,
náš život svěřen hladinám,
ó bído! — Vlasť teď najdi nám!

Jak bude jinde? — — Určí Pán.
Tu parov náš již nasypán!
My na loď zejtra, k plachtoví,
jak bude jinde, bůh to ví! —

Ves malá, chudá, v chatrči
hladová děcka se krčí!
Lid — severní co pomořan,
plot bez vrat a vše dokořan.

Je večer; západ krvácí,
k chatkám se vlekou žebráci.

Již odešli, až na jednu.
Já do tváře jí pohlédnu.
To hezké dítě! Škoda jí!
Jednou ji z hladu prodají.

* * *

Noc skorem; — měsíc v obzoru
vyléza z mračen netvorů;
žal stopený v snův sílu je,
nebe se k zemi schyluje;
a za vsí do vsi chudičký
vypouští hřbitov bludičky. —
Tam nesen mnohý. Dobře jim!
Duch věčným svěřen peřejím.
Setleli času rozkazem,
ze země tělo — z těla zem.

* * *

Pěšina úzká — ku brance
cos žene dívku vyhnance,
tak ticho, smutno, obojí;
to dítě, že se nebojí?!

Co malý, svěží ostrůvek,
porostlý kvítím parůvek,
porostlý kvítím jediný,
naň kleklo děvče z dědiny,
sklonilo čílko do trávy;
to dítě s mrtvým rozpráví:

„Spíš, milý můj? — Vstaň na chvílku —
již rosa padá k jetýlku,
až raníčko ji rozsvítí,
kde se tvá milá ocítí?!
Země se zardí, co studem,
tam někde, někde pobudem!

Můj milý, drahý, jediný!
Kdo nasází tu květiny,
kdo u hlav hrob pak ověnčí?!
Snad jednou — hnízdo mravenčí.

Ó rozkoš má! Tvé po smrti,
že srdce se mi rozdrtí,
že shoří kost ta pod vlasem,
já za to tehdy měla jsem! —
Tu vzklenul rov se nizoučký,
já chodila sem na broučky,
je domů brala z lakoty,
že v loži témž spí, jako ty!

A půlnoc bije v hodiny
a budí mrtvých rodiny
a vede známou pěšinou,
až v naše sny se vešinou.
Mé srdečko! mne nebude,
kde potom stín tvůj pobude,
mne spolu na loď odvlekou,
v tu novou vlasť tak dalekou,
tak dalekou, můj jediný,
já zejtra musím z dědiny!“

Co malý, svěží ostrůvek,
porostlý kvítím parůvek
a na něm pomník bez ceny,
Spasitel časem znectěný,
dlaň z pravice jen, rameno,
tyč, nestojí ni za jmeno.

Noc. Měsíc s výše stupuje;
žebrákův vidět tlupu je,

jak na návsi se shlukují.
A dívka? Sen tisk ruku jí.
Sklonila čílko do trávy
a ve snu s mrtvým rozpráví. —

II.

Vzchod krásou obzor ruměnî,
že nestihne jí umění.
Les, v daleko hor skupiny,
obláčkův zlaté slupiny,
květ, v kterém červ si hovívá,
vše nádech rána ovívá
a ve vzduchu, co znamení,
v růžový mramor kamení.

Jde dlouhý průvod, žebráci.
Slední se ze vsi vytrácí,
jde zvolna po tom chodníku
jak bratra nes by k hrobníku.

Zeď spadlá, hřbitov; na písek
stín nízkých padá křovísek,
tak málo známek soucitu,
jen tvrdé hroudy, brouci tu,
a pod haluzkou jalovce
je soška Panny z pískovce;
uvadlý věnec podle ní,
tu klekl průvod k modlení:

Chór vystěhovalců:

My opouštíme otčinu!
Nás provoď přímluva tvá čistá,
by nepřičetli andělé tam Krista

nám k hříchům toho přečinu
My opouštíme otčinu,
Maria!

Chór žen:

A polituj plod nyní v životě,
když klnout bude matce, až se zrodí,
že rodnou půdu vyměnila s lodí! —
Ó polituj ho, polituj,
Maria!

Chór starců:

Náš sešel věk tu, vlasy zbělely,
kam vrhali smrt v smrtnou neděli,
vymlela voda tůni ve brodu.

Béřeme vnouče zdranou za ruku,
hýčkáme děcka našich pravnuků,
co po sté zem se chystá k porodu. —

Otcové naši v rodné zemi sní,
náš parov cizí slunce potřísní;
až slzy krve vnuci popláčí,
květ nad ním uschne, vzroste bodláčí.

Nám jenom věk se staví na rovno,
hrob uchystej nám, Panno, Královno!

Chór mužův:

A zapuď z myslí našich upomínky,
jen na pouta — tu nechť si zachová.
My syny otroky jsme brali z plínky,
co králův vrah dral roucha nachová.

Matka (sepne děcku ruce):

Pomodli se, moje dítě. —
(Stírá mu slzičku.)
Smývá pláč nám růže s líček,
neplač! jinde provodí tě
také strážný andělíček.

Děcko (modlí se):

Andělíčku boží, strážce můj,
rač vždycky být ochrance můj,
mne — vždycky řiď — a —
(Vypukne v pláč.)

Matka (temně):

Opatruj!

Kmet (přistoupil k dívce dřímající na hrobě):

Vstaň, dítě, — stín se dlouží po pažitě,
bůh posilni nás, vstaň, ubohé dítě!

Dívka (procitne):

Tak pěkný svět! Kdo z něho zpět mne volá?
Učňové žalu a ta čela holá? —

Ó, znám je dávno, dávno znám je všecka,
bylať jsem Vílou, živé bídy báje,
hejčkala v ňadrech myšlenek jich děcka,
mé srdce, drahnou dobu zná je!
A přece noc jim, co mně ránem svítí!

Můj milý vplétal do vlasů mi kvítí
a ranní, čerstvou, vonnou rosou
mně umyl moji nožku bosou. —

Byl jenom sen to?! Věčně zdá se.
Duch ku věčné uletne kráse
a tělo najdou v hrobě brouci.
(Kloní hlavu k ňadrům.)

Mé srdéčko počíná tlouci,
to jeho drahá, dobrá ruka,
mně na srdéčko milý ťuká!

Chór starců:

Tok žalu lámou času skály.

Dítko (k matce):

Jak's bledá, mámo, co ti schází?

Matka:

Chraň, Panno, dítě před nesnází!
Můj synáčku, můj drahý synku,
hleď veseleji na maminku! —

Dívka:

Mne mrazí tělo, — srdce pálí.

Chór vystěhovalců:

Veď, Panno, nás tou šerou dálí!

Starci:

A vyhledej nám klidnou hrudu!

Dítko:

Já s maminkou tam spáti budu.

Žena (k dívce):

Pojď! Plachtou v mrazu ovinu tě.

Dívka:

Nech, ženo! Nech jen! Dětské jsou to chutě.
Však srdce dosti zahřeje mi tělo!
Vždyť v žití, co kdy usilovně chtělo,
teď mojim zve se.

Vidíš, jak větřík jeho květem třese,
tam dříme tiše, dříme pod pažitem,
pak pozdraví ho jenom slunce svitem,
pak místo slzy rosa skane v půdu,
daleko někde, někde v dálce budu.

Chór starců:

Již nastal čas; ať zvedneme se jednou,
nech odpočívat jeho schránu lednou!

Dívka:

Ba schrána ledná, ale srdce vřelé,
já cítila je bíti ještě v těle;

polibek chladný, ale oko svítí,
on vpletl ve vlas z hrobu dnes mi kvítí
a sbranou, čerstvou s kalíškův mi rosou
tu umyl bílou, umyl nožku bosou.
Ó, věčně, věčně živé lásky síla!
Jen chvilku, bratři, bych se pomodlila:

(Klekne.)

Myšlenky mé víří temně; —
dávno usnul ku pokoji;
v boji
ujmi se mě,
Matko milosti! —
Na výsosti prosbu zvedej!
Hlava hoří, srdce v zimě.
Nedej
padnouti mně,
Matko milosti! —

(Vstane, hrabe prsť na hrobě.)

V snu z tebe milý vzdechne ke mně!

Chór vystěhovalců:

Odpusť nám drahá, svatá země!

*

Sklonili hlavy. Vlhký hled.
Rov žehná ruka naposled.
„Klid věčným!“ znělo nad spáči,
a průvod bídy dál kráčí.

Při konvici.

Je chvíle s půlnoci, křídla jak cherubů
dechovou beránci po nebi obrubu
roztáhli stříbrnou vlnou:
či jako lehounké stříbrné závěje,
jež večer sesbíral; po nebi plavě je
umdlel zář měsíce plnou.

Má hlava dávno již dobou tou lihává,
dnes ale svítí mi do oken míhavá
záře ta tajemným světlem.
Když bila desátá na staré zvonici,
poslal jsem ještě si pro plnou konvici:
„konvice — bolestí Betlem!“

Bezděky očima zabloudím přes zídku —
ach já mám překrásnou na hřbitov vyhlídku!
Někdy až do strachu je mi!
Pozdě je. — Čelo si v úzkostech ohmatám
spocené — zdá se mi, moje že bába tam
ve vlhké spočívá zemi.

Kolikrát poslala živá mne do pekla!
Přece jí přeju, že nad ní zem odměkla,
byly teď teplounké deště.
Hej! hnul se vrby stín větrem se klonící,
hodiny odbíjí na staré zvonici,
pijme! dost v konvici ještě! — —

*

Hleďme, co k hlavě mi dotěrně doráží!
náhodou našli mne při dobré kuráži —
Pokoj přec, šerední ptáci!
Dávno již, hlavo má, u skrání zlobí ti,
dá-li pak jednou ta havěť se odbyti,
dal bych si ještě s ní práci!

Ach, pokud čistý sen nebyl mně ztraceným,
třepala myšlenka křidélkem zlaceným,
skřivánkem o jarním příští. —
Teď — jako netopýr z tmavých děr, přístěnku
poprášen, vylezla, cítím svou myšlenku,
lítá tu, doráží, piští.

Nad vlastní slabostí dal jsem se do smíchu.
Pozvedám konvici — a měsíc po tichu
pije, v mou krade se sklenku.
„Počkej, ty pofouchlý, sinavý zloději!
já ti chuť pokazím, na zeď tam hodě ji!“
Co?! Prasklo okno mi z venku.

To je tu podivně v malé mé světnici,
s umrlým jak bych byl poslední sklenici
v hovoru přátelském prázdnil.
A co tam?! Darmo vstal's, přízraku, hroze mi —
Ryje to krtek jen u báby pod zemí,
nebo jsem pitím se zbláznil!

Ba přijdu o rozum ve strašné nesnázi —
krtek tam bábě mé celý hrob rozhází
a co již vyhrabal prsti!
Pijme! Ach! — Pozdvihlo u rakve víko se —
Bába má! Lebku jak za živa v pokose,
sklenice padla mi z hrsti.

Sedíme u stolu, tratím strach znenáhla.
„Babičko, jak jste sem oknem se protáhla?
opravdu tomu se divím!
Já byl váš hodný vnuk, s hlavou prý nadanou —
tu máte, babičko, konvici ‚zavdanou‘!
Napijte se mnou se živým!“

V tom bába z konvice vážně si přichýlí,
podívá ostře se: „Vnoučku, tys opilý,
k pěkné se dáváš to chásce.“
„„Prosím vás, ještě noc kázáním omasťte!
že piju, jenom vy beztoho vinna jste:
vy jste mne učila lásce!““

„I dítě bezbožné!“ hrobovém po hlase
poznal jsem, hněvá se; a bába hnula se:
„Ty jsi mi rozkošné kvítko!
Láska mnou vštěpená děcku kdys první ti
po ňadrech prahnutí pekelné nevznítí,
nehledá okrouhlé lýtko!

Ó chceš-li, povím ti krásné tvé přednosti.“ —
„„Jen dále, babičko, něco i z věčnosti,
z hrobu s tou odkrejte zemí.““
Tu bába odmlčí vážně se pojednou —
mrtví sic v tajemna věčnosti nahlednou,
vzpomínkou na ni však změní.

„Nerouhej, vnuku, se, v rakvi kdys pod víkem
poznáš to, vzpomeň si raději, s vozíkem
jak jsem tě tahala mechem.
V stín dubů velebných vozík byl postaven,
a já tě vytáhla, malého brouka, ven,
křičel jsi bavě se echem.

A pak když před náma dubina rozsáhlá,
sotva že z místa jsem ecba tě odtáhla,
hledati bukvice se mnou.
A jaro když bylo s teplou svou lahodou,
paseka voněla chvojím a jahodou,
prochvěna silicí jemnou.

Ach jak jsi běhával jahody sbírati,
hrneček to byla maličká míra ti,
potřísnil's celé si šaty.
Nežli pak došli jsme domů zas ku brance,
šatičky vyprala v lesní jsem studánce."
„Bábo, ba řeči ty svaty.

Nevěřím na chutě mrtvých tak přerůzné,
proč bych se strachoval pokrevní příbuzné,
důvěrně všechno vám povím.
A jak vám chutná to pozemské vaření?
Co v něm jest, ani jsem nenašel v modlení,
blaho to vám je as novým.

Ti dobří lidé si málo mne všímají,
milá má potáhla srdéčko — zima jí
pro tu mou konvici — ledem.
Myšlenka na ni! — Ach bývám-li při ráži.
honím ji — darmo. — Netopýr doráží,
život tak spolu tu vedem.

Mně se zdá, že jsem vám netrefil na notu,
nu tak se napijte, pro živou dobrotu;
jak se vám všechno tu líbí?
Jistě líp, nežli když v nábožné pokoře
v kapli jsme útěchu, a potom v oboře
hledali smrčinou hřiby."“

Ale ať kdekoliv moje řeč zaťuká,
podivno, bába má pije a nemuká;
láska ta k pití již v rodu.
„„Přeju vám, bábo má, sladkou tu hodinku,
trochu přec nechte mi, třeba jen na dýnku,
pro hrdlo kousek jen brodu.““

Nadarmo! ni na to nemukla bába má;
myšlenka netopýr polétá nad náma!
a měsíc po střepích sklenky.
Líže je děťátko šťávu jak pamlsku,
jakoby po tichém, sinavém paprsku
sotva byl vylezl z plenky.

„„Mlsoune! Líbá tam dívku mou, květinu!
Ach, bábo, máte to ze mne teď dětinu,
skoro sám nad sebou pláču.
Hra má jde ku konci. Ona to netuší,
že pro ni s ďáblem, co hrávají o duši,
jedním jsem ztraceným z hráčů.““

„Proč tedy, nevděčný, viníš mne nejvíce,
tobě že přirostla k srdci ta konvice,
že jsem tě učila lásce?!
Ano když s večerem po bílém chodníku
laň, mládě k malému kráčely rybníku,
po nízké sestouply hrázce.

Když světel smaragdy zbloudily okolí,
když pijí — v tom z boru jelena hlaholí
táhlý řev — přestaly píti.
Vyšel. Jak vznešeně staví se na nohy!
Na hlavě houpou se silné mu parohy,
pyšně svou korunu cítí.“

„Oh, mám to předobře sám ještě v paměti,
jak kráčel po louce k jabloni, pláněti,
hrdě svou houpaje šíjí.
Vzepjal se, pohleďte, zadní jen na nohy
na větve pláněte složil teď parohy,
klepe, jej jablíčka bijí.

Nedbá, až byla by kolem jich hromada,
na přední nohy pak radostně dopadá,
a laň i mlaďátko volá.
Máť, bábo, láska má průběh svůj jakýsi —
kéž vás má konvice z hrobu víc nevzkřísí,
vaše řeč hlava jak holá.

Vidíte, sama teď za letní nálady
první jak lásky jste do srdce základy
kladla mně, vy jste vším vinna!“
Ej! sotva uhnu se, blýsklo mi před okem
a ještě křižuju po snu se divokém:
Ve jménu Otce i Syna — — — *)

*) Báseň zůstala fragmentem; jest jedna z nejposlednějších prací básníkových. Jak se z ústního sdělení pamatuju, chybí skorem ještě celé dvě třetiny, které měly obsahovati filosofické stanovisko básníkovo, rozhovor o věčnosti atd. Přes patrné známky chvatu a choroby jest fragment tento jedním z nejoriginálnějších čísel sbírky. *J. V.*

ČÁST II

PROSA

O Dublinském.

Lístek paní doktorové.

I.

Juristé měli bál. Vkročili jsme s přítelem Dublinským do sálu, oko prolétlo řadami tanečníků k damaškovým sedadlům, jež se pod zemdlenými tanečnicemi prohupovala. Hudba přestala.

„Pokazili nám to,“ pravím. Šly párky kolem, nahlas hovořící, potichmo šeptající, potutelný smíšek, roztoužené oko. — „Pojď také.“ Dublinský se rozmýšlel; jako by úzkostlivě přelétl zrak jeho ještě jednou na druhou stranu sálu. „Pojďme,“ řekl a zavěsil se na mé rámě. Pojednou — k čemu se rozpisovati — přítel Dublinský zmizel od mého boku; kolem mne ustrnulého točila se sterá kouzla, na sta vnad a nade mnou zavířilo na sta zvukův.

„Prosím, račte z kola,“ — tu výbor mladík vzal mne za ruku a vyvedl mne z tohoto ráje. — Z taneční síně vcházelo se obloukem z květin vyklenutým do sálu, jenž byl upraven jako park. Myrtové keře rostly vysoko a nad ně vypínala se rozkvetlá oranže, pod ní kryla se socha Venušina; umělec pořádaje ty krásy uznal za nutné občerstviti bohyni rozkoše chladem, který z vodotrysku vystupoval. Tmavá sluj, nad jejíž vchodem se klonilo stínidlo lupenův „saxifragy“, ukryla mne a mechem vykládané sedadlo. Tak — a byl bych usnul. —

„A, počkejte, slečno, tady je roztomile; tak, zatím se usadíme, ochladíme, tu židle pro vás, pro mne, pro mou paní, mně se zdá, že se nedostává — však obslouží pan Dublinský — budou zde hned.“ Pán se usmál roztomile a pohazoval bílým šátkem: „Jenom srdéčku nedejte ochladnout, jenom tomu ne, můj drahoušku!“

Kdo to?! — Řeč o Dublinském?! —

„Doktore,“ slyším, „schovejme se tu do sluje, odtud milostpaní s panem Dublinským překvapíme — ha, ha, byl by to žert! O mé srdce se nemusíte báti, víte, že hřeje pořád, vy čtveráku, pořád stejně,“ a klepla ho vějířem. Tenký hlásek, štíhlé tělo, černý vlas, bílá kamelie a atlasový šat.

V tom přišel Dublinský a paní doktorová. Drahoušek si zahryzl v pysky; zdálo se, jakoby ho mrzelo, že se žert pokazil a pan doktor se obrátil: „Myslíme, že by se zde pěkně odpočinulo, rozmilá ženuško, dvě židle jsou tu, pro mne a pro slečnu Milli; pan Dublinský bude tak laskav a ohlédne se ještě po dvou, abychom zůstali pohromadě.“

„Prosím“ — přítel můj se uklonil a odkvapil.

„Myslila bych, že by bylo tvojí povinností, muži, postarat se o mé pohodlí, a ne pana Dublinského,“ prohodila doktorová.

„Nikoliv, dnes ne, milostivá paní, dnes je pan Dublinský vaším rytířem a pan doktor mu nesmí v jeho službách překážeti, viďte že ne, pane doktore?“

Paní neodpovídala. Dublinský přinesl židle, usadili se; hovor vázl. „Ah, ah,“ protáhl se pan doktor. „Zdá se, jako by tu teprv unavenost na člověka chtěla ulehnouti, achich, necítíte také tak?“ A zívnul. Nikdo neodpovídal. Slečna Milli otevírala a zavírala vějíř s jakousi prudkostí a pohlížela kradmo na paní doktorovou; paní doktorová pohřížila se pohledem do země — hledala snad démant. Dublinský snil; oči jeho poloumknuté spočívaly s výrazem

zbožné úcty na bílé ruce mladé paničky a jeho úsměv — jak by jej vyhejčkala naděje. —

Zase doktor zívnul. Dublinský upřel oči na doktora a setkal se s milostpaninýma, když pravila netečně se usmívajíc: „Nudíš se s námi, muži, nejsi ve svém živlu. Snad by tě pan Dublinský pobavil.“

„Ne, ne, moje drahá,“ vyskočil rychle doktor, „a také jak by mohla, kde něžnost neustále srdce zaměstnává, moje ústa —“

„Zaháleti,“ vpadla zlomyslně slečna Milli, „a proto jste zíval! Ale doktore!“ — a zase ho udeřila vějířem. „Ach odpusťte, milostpaní,“ obrátila se, „já jsem někdy hrozně dětinská!“ a dala se do smíchu.

Mladé paní ušetřil valčík odpověď. Při prvním udeření na turecký buben vyskočil doktor: „Pojďme, slečno, pojďme, máme spolu první touru; — s bohem drahoušku!“ — a ukloniv se Dublinskému odešel. Pokud mohla, vyprovázela je paní doktorová pohledem. Zašli a ona si vzdychla.

„Milostpaní, netrapte se tím, co nelze změnit,“ oslovil ji Dublinský a ujal ji za ruku přes lenoch svěšenou. Chtěl ji políbit; ona ji však odtáhla.

„A vy, pane Dublinský, nedoufejte v to, co by mohlo čest ženy poskvrnit a jednou kletbu vložit na rty jejího dítěte!“ Vstala a s pohledem vážným, smutným stála před ním.

„Pak vás musím opustit, milostpaní, opustit kancelář, vašeho muže a vaše dítky, jež vyučuji: nemožno mi, abych na blízku vám jsa, vás nemiloval — ó smilujte se!“ A on před ní klekl. —

„Pamatujte se, pane Dublinský,“ ozval se hrdě hlas její, „nevíte, že jste na veřejném místě? Já jsem vám své mínění řekla, líp bude pro vás i pro vaši chudou matku, budete-li mysliti na svá studia — prosím vás za to — opusťte mne!“ A hlas doktorové zněl již dojemněji „Opusťte mne!“ Dublinský se zvedl, ani slova mu nevy-

klouzlo přes chvějící se rty, uklonil se a odešel. „Ubohý mladíku!“ zašeptala paní doktorová. Zakryla si obličej a mezi bílými prsty jejími probíhaly horké slzy: „Ne, ne, nesmí to déle trvati, musila jsem tak jednati! Opustí nás, najdu jim jiného učitele, bude také hodný — ó děti, moje děti!“ Pozvedla hlavu. „Půjdu, podívám se k vám, je mně tu těsno, u vaší postýlky najdu radost, mladou radost svoji!“ Setřela slzy, urovnala vlas a odběhla. —

Odpusťte, paní doktorová, já vás poslouchal, a vy jste nepožádala ode mne čestného slova, že budu mlčet, když po třech letech onu bílou ruku — ach, vy blednete? Ne, nebojte se, o sobě povídat nebudu, píšu jen o Dublinském! —

Když jsem vešel do sálu, bylo po valčíku, paní doktorová se poroučela a Dublinský stál opodál. — „Ha, ha,“ zaslechl jsem slečnu Milli, když mladá paní muži svému dávala s bohem, „nerozumíte dobře milostpaní, jak pak by ji mohl pan Dublinský domů vyprovodit! Je vdaná, má děti, ty již něco pochytnou, ovšem jinak je to s pánem, a my, viďte doktore, my pojedeme spolu!“

S opovržením odvrátila se doktorová od muže. „S bohem, pane Dublinský!“ řekla zřetelně.

„S bohem, milostpaní!“ zašeptal on a — porozuměl jí.

„Nepůjdeš domů, příteli?“ přistoupil jsem k němu po chvíli, „mně se to již tady nelíbí!“

„Půjdu, mně také ne.“

„A co se ti tu prve líbilo? Ta doktorka?“

Pohlédl na mne prudce, skoro zlostně; ale hned se usmál. „Ta?“ a — „pojďme,“ dodal suše.

Tenkrát mne napadla myšlénka, milostpaní. Nu, z toho bude někdy jurista!

II.

A uplynulo několik měsíců. Byl tu máj; kaštan počínal rozpínati listí své, jako když dáma rozpíná paraplíčko, neb Číňan svůj vějíř. Ach, byl to pěkný obrázek! Ale přišel mráz a obrázek ten tam. Podepřen o stolek, s rukama založenýma díval jsem se ven, na náhle zasmušené nebe, na trousící se kousky sněhové a dolů na špinavé, mokré dláždění. Jak pak je asi u nás?! — A viděl jsem v duchu otce, jak s pohledem zamračeným prohlíží keř broskvový; včera ještě napájely zarůžnělé květy jeho mnohou včelu sladkostí a dnes — zmrzlá leží včelička na odpadlém květu broskvovém, darmo ji otec zdvihá, nesebere se jako ten květ. —

„Tatínku, podívej se na mou azálku“ — a malá sestra se slzou v očích podávala mu květinu. „Co je to?“

Otec ji béře, prohlíží, vrací. — „To je mráz, děvečko.“

A zase jsem vzpomněl na máj, na den, kdy teplým paprskem ovívalo slunce stonky květů. Hlavička spočívala tenkráte na mých prsou, hlavička s kadeří, jako ten paprsek slunce, jako ten májový vzduch. Teď? — sáhl jsem si na prsa — co je to? — „To je mráz,“ odpověděla myšlenka.

„Kolik je hodin?“ vytrhl mne Dublinský.

„Nevím, příteli, ale myslím, že do dvanácté není daleko.“

„Tak zase tři hodiny; co času jí ještě obětuju?!“

„Mnoho, ó mnoho, příteli,“ vpadl jsem, nabývaje svého rozmaru, „ars longa —“

„Mlč!“ zakřikl mne, a trop si šašky jinde.“ Povstal, přešel světnici. „Odpusť,“ obrátil se pokojněji, „tys věděl dobře, že jsem knihu nemyslil, podívej se“ — a usmál se bolestně. Kniha s paragrafy ležela otevřena na témž místě, na němž ji otevřel, když k ní před třemi hodinami zasedl; lístky prosákly krůpěje slz. Zahleděl jsem se na knihu,

jeho oči spočinuly na mně, nové slzy vyhrkly z nich. „S bohem!“ vzal klobouk a odešel.

„Tu je mráz,“ pomyslil jsem si hledě za ním, ale hnedle mne napadl jeho úsměv, jeho suchá odpověď na bále juristů a — bůh sam ví, jak přišla mi nazpět myšlenka: „Nu, z toho bude někdy jurista!“

Těšil jsem se tehdy, paní doktorová, na slávu svého přítele; vzpomněl jsem na vás, na vzornou matku, vzpomněl jsem na vaši radost, jakou pocítíte, až snad o výtečném výsledku zkoušky učitele dětí vašich uslyšíte. Ale odpustíte, ty slzy mého přítele mne pálily a já, paní doktorko — já bych vás byl při té vzpomínce ani neobejmul.

III.

A uplynuly zase tři měsíce. V naší světničce bylo ticho; úzkostlivě skrčen čekal jsem Dublinského od „státní“. Dvéře se otevrou. „Nu, jak?“

„Propadl jsem,“ a hodil kloboukem na postel. Ztrnul jsem. „Co teď?“

„Kdy myslíš, že je člověk nejšťastnějším?“ vytrhl mne ze smutného přemýšlení. „Nevíš? Když pohrdá samým sebou a při tom se přece nejvýše miluje“ — a dal se do smíchu. „Ode dneška se budu mít rád!“

A jak myslíte, že se počal mít rád? Znáte tu krčmu, milostpaní? Neznáte. Mdle čoudí lampa, v šedém koutě ukazuje starý ciferník půlnoc, prsty hrbatého dědečka třeští rozladěný klavír, až zvuky jeho odrážejí se od černého stropu, od špinavých stěn a dodrnčí v uších — Vesele! vesele! A v koutě sedí Dublinský, pohlíží tupě po špinavých stěnách, od špinavých stěn do veselého kola a počíná se usmívat, počíná si hladit čelo a kolem něho to víří, jako jeho myšlenky, utrácí se krása, předsevzetí, mozolná mzda a, — všecko veselé! — Oj! Což zbude ránu?! — Ležel jsem

v tvrdém spaní, když jsem po schodech klopejtání uslyšel. Vstanu, otevru dvéře a svítím. Byl to Dublinský; čelo jeho zkrvácené, šaty rozedrané, ruce špinavé. Padl mi okolo krku: „Příteli, já jsem opilý!“ — a plakal.

To dělává myšlenka, paní doktorová!

IV.

Uplynula dvě léta. Dublinský se poněkud změnil. Knihy nedotknuty válely se v koutě, v prachu, jediné jeho šaty (co si také mohl pořiditi za diurnum od okresního soudu, u něhož psal) visely za dne na rozpadnutí na suchém jeho těle, ale oko jeho, duše jeho byla pokojnější. Ach, on na vás trochu zapomněl! Nekabonte čílko, přejte mu tu špetku pokoje!

V naší světnici počalo býti veselo. Římsu u okna zachumelila zima, o bílou, drahou záclonu postaral se mráz a v našich kamínkách praskal oheň, při němž jsme si chtěli hrneček snídaně uvařiti.

„Nemáš ještě sirku?“ ptal se Dublinský, který dnes zatápěl, a proto již dnes z postele vylezl.

„Nemám,“ odpovím a ospale převrátím se.

„Rozsvítím si tedy od ohně.“ Otevřel dvířka u kamen, přistrčil svíčku a rozžal. — Světlo mi nedalo spáti. Sednu v posteli: „Tedy půjdeš přece — je tam zima.“

„Půjdu,“ pravil pevně, „jistě stará matka má něco doslechla; ne-li, ó pak budu hledět o to pečovati, aby nikdy nic nezvěděla!“ Sklonil hlavu, slzy se mu rozlily po řasách. — „Brala by jinak hroznou bolest do hrobu!“

„Příteli,“ pravím pokojně, „najdeš tam útěchy; svěř se jí raději, ta rána nebude taková, jako uslyší-li o tom od cizích.“

„Pochybuju, že jim uvěří, již je příliš stará, tak stařičká! — A já byl skoro jejím náboženstvím!“

Smířil bych se s vámi, paní doktorová; vaše ruka utírá si slzu a vaše oko prodlévá déle na tomto místě. — Ó, věřím vám, milostivá paní, člověk neví, co se stane, račte jen vzývat milosrdenství osudu, neručím sice za to, neušklíbne-li se; co však matka pro své dítě nestrpí?!

A vysoko, v hlubokosti nedozírna, jímž dýcháme, leželo slunce; uspávající větřík pálil tvář, pálil víčka a hnal prach sněhový po zemi, již ledovou vrstvou potáhnul mráz. Stopy vran, koroptví a zajíců po polích, propleteny jako růženečky, stromky závějemi o polovici pně skoro skráceny, všecko tiché, všude minulost! — Daleko za městem kráčel Dublinský. Zamyšlen nepozvedl očí. Na silnici strnadi vyplašení cvrlíkajíce se zdvihli, aby kousek dále odlétli, chocholouš hvízdaje k nim se družil. Hloub a hloub ztrácely se za ním v dálce paláce a domy hlavního města, úvoz se zatáčel, chýlil, šlo to s kopečku, bezděčný pud, aby neklouzl, vytrhl jej z myšlenek a hle — před ním v lesklé kotlině ležely zasněžené domky otčiny jeho. Komíny, každý čepičku, jako by z nejbělejší beránčí kůže nasazenou, pokuřovaly furiantsky, usměvavě, modře, a tam — tam matčina chýžka!

„Pochválen pán Ježíš!“ pozdravil, třesoucí se rukou otevřev a zůstal na prahu.

Stará matička šukající u ohniště obrátila se po hlase, přimhouřila oči, popošla. „Pro Ježíše rány! Tos ty, Vojtěše?!“ a již mu ležela na prsou vzlykajíc: „Tak přece jsi přišel! Ó, já myslila, že více nepřijdeš, že cizí budou musit staré matce tvojí oči zatlačit, a to mně bylo líto, že jsi na mne zapomněl!“ A vyčítajíc mu, proč nepsal, ani nepřicházel, plakala stařenka radostí i lítostí. „Ale špatný to budeš mít oběd, hochu, dnes vařím jenom ‚černého kubu‘, podívej se“ — a ukazovala, majíc ještě slzy v očích, na hrneček krupek promíchaných houbami — „kdybych byla věděla, že přijdeš —“

„O to je pro mne vzácnost, matičko,“ mluvil jí Vojtěch, hladě jí s čela líbáním zcuchaný, šedivý vlas. „Teď, a ještě houby!“

„Inu, nasušila jsem jich trochu. Trochu pro sebe a trochu pro pana faráře. Dala jsem mu jich polovic, mluvili jsme často o tobě, hochu; říkával mi, teď že už asi budeš pánem, že budeš nejspíš přidán někde jinému pánovi, jako je náš pan sudí, že budeš mít mnoho práce a proto že nepíšeš, omlouval tě a slíbil mi, že se po tobě poptá. Ó, Vojtíšku, to je dobrý pán: kdybys byl nepřišel, věř mně, já bych se byla za tebou po jeho slově tím sněhem brodila, až bych tě byla našla, anebo až by mně mé staré nohy umrzly!“ A dala se znova do pláče. „Co ale pořád mám, bláhová,“ hubovala se a pozdvihla slzíc i usmívajíc se hlavu; „když jsi chtěl něčím být, musil jsi mne opustit, ty bys to byl beztoho jinak neudělal, za to jsi teď pánem a nebudeš mít takové klopotné živobytí jako já; ó já to vím, mé srdéčko, a ty mi uvěříš, jak tě mám ráda!“ A líbala ho. —

Vy se třesete, paní doktorko?! Aj, snad to neděláte po mém příteli? Pohleďte, i on se třese v náručí matčině. — Ó, věřte na víc, než na pouhé svědomí! —

„A jakým jsi to pánem, synáčku, a kde?“ tázala se stará Dublinská. Ale syn byl zamyšlen, neodpovídal ani po druhé, až po třetí otázce, jako by vyplašený: „Kde jsem? U soudu jsem, matičko, nedaleko odtud v hlavním městě.“ — a přejel si čelo i oči rukou.

„V městě!“ zvolala potěšena Dublinská; „no vidíš.“ Ale uhlídnuvši, jak Vojtěch čelo i oči rukou si utírá, myslila, že je syn unavením ospalý, zapomněla na chvíli, co chtěla říci a dodala: „Pojď, Vojtíšku, pojď, snės kousek toho kuby a pak si zdřímneš.“

„Ani nemám najednou chuť,“ pravil zdvihaje se a když při těch slovech bral matku okolo krku, bylo mu, jakoby ho druhé jeho „já“ tlouklo přes lokte.

*

A jaké to bylo jídlo! Stará matička samý hovor, samá láska, a Vojtěch — drobil vidličkou krupku od krupky a přemýšlel, jak matička ty houby do nich sušila, jak polovičku jich panu faráři donesla, a pan farář o něm jak o velkém pánu asi již rozmlouval, jak se po něm poptá, jak ho shledá. —

„Ó ne! ne! to nesmí matka zvěděti!“ Vidlička břinkla o talíř a Vojtěch vyskočil.

„Pro rány Ježíše, co je ti?!“ vykřikla stará Dublinská, „ty zesinavěls! — Pojď synu,“ brala ho za ruku, co druhá k jeho šíji se vztahovala. „pojď, bolí tě hlava? Píchlo tě pod žebrama? Mám tu trochu lipového květu, heřmánku — bože, kdybych jen věděla, co by ti pomohlo!“

„Nic, nic mi není, matko,“ mluvil Dublinský a vnitřní boj se obrazil na jeho tváři.

Snad slyšela jste někdy, milostpaní, zoufalý výkřik bolesti: ‚Ach, není mi nic!‘ a cítila jste, jak pálí na matčině šíji slzy synovy? Vy blednete? Oh! stará Dublinská to již přestála, buďte bez starosti, teď už hnije!

Tehdy, když její Vojtěch téměř v horečce na posteli odpočíval, zasedla ona nevědouc, co jeho stav zavinilo, u jeho hlavy a hladila jeho čelo plna úzkosti a povídala mu, jak bude jednou ctěný, opakovala si: „Tak u soudu jsi, můj synáčku, u soudu, budeš jezdit, jako náš pan sudí v kočáře, budeš podávat si s naším panem farářem šňupec a — “

„A sebe proklínat!“ vykřikl Dublinský a omdlel.

„Ach, bože můj! bože! Jakou fantaz si to ten hoch ulovil!?“ A polekaná skočila po vodě, požehnala ji třikrát křížem, smočila do ní bílý šat a jela jím synovi po skráních: „Matičko Kristova. nesesýlej k stáru na mne ran takových!“

V.

Dnes právě je taková zima, jako byla tehdy. Myslím, že se u vás kouří ze samovaru, paní doktorová. Slečna Milli — doufám, že nesešla, — odskočila právě nejspíše k pianu, aby nějakou arii pana doktora pobavila, chce vám nepochybně ukázati, že není divadelní zpěvačkou z profese a při tom si počíná tak dětinsky — vím, že máte radost z toho dětinského hosta. A podívejte se jen, jak si pan doktor v lenošce hoví, jak flegmaticky dává cigaro do úst, neobrátí sedadlo, ne; — obrátí oči, dívá se slečně Milli přes raminka, nejspíše do not, a kouří. A vy — vy se ohlížíte? Váš synáček už nepochybně dorůstá, počíná studovat a, odpusťte, znáte požadavky nynějšího věku, přejte mu to, zaskočil někam, a slečnu dceru zdrželo něco v ústavě. — Nemějte starost, přijdou!

U nás se také před čtyřmi léty kouřilo — dechem. Byl to týden po návratu Dublinského z otčiny — neměli jsme na dříví. Zaobalili jsme si nohy do svrchnice, ach, byla chatrna! Polovičku peří jsme odsypali a prodali v létě, a teď nebylo nikoho, kdo by přisypal. Seděli jsme u stolku skrčeni naproti sobě, ruce v kapsách, bradu na prsou. „Proklatě!“ drkotal jsem, „už mne noha brní od sezení a pro zimu se nesmím hnout, nafučelo by nám hnedle pod peřinu; což není v posteli ani prkýnka?!“ — Dublinský zavrtěl pokojně hlavou a snášel se svatou trpělivostí dál. Já si vzdychnul.

„A jak, hlad bys neměl?“ pravím po chvilce. Dublinský, hledě zasmušile na hranu stolu, neodpověděl.

Stmívalo se, nebe se vyčistilo hlubokým leskem zimních nocí, hvězda vyskočila po hvězdě a nad usnulou zemí vyklenula se síň démantových snů. Ostrý větřík přejel střechy, svál drobný sníh, mrštil jím do okna, srazil kouř po domech do komínů a zasmáv se v nich, odletěl. A lidé

hubovali na vítr venku, jim se v pokojích kouřilo; kouřilo se i nám v naší světničce, ale dechem.

Od božího rána do večera jsme nic nepojedli. Odpusťte, milostivá paní, že se o tom zmiňuji; ale vidíte, kdyby nebylo ku příkladu dnes vašeho samovaru, slečna Milli zajisté by dříve od vás pospíchala, pan doktor upamatoval by se spíše na svou kancelář, a vy, milostivá paní, neměla-li byste nic lepšího na práci, mohla byste se v brzku oddat svým myšlenkám. Uznáváte důležitost jídel?

Tma naplnila naši světnici. — „Nemáme světlo?“ — „Na kamnech snad —“ a Dublinský se po té odpovědi zase schoulil. Na studeném kachli nahmatal jsem kousek svíčky. Sotva jsem rozsvítil a světlo postavil na stůl, slyším po schodech zdlouhavý krok. Blížil se; teď, jako by vzdechy. „Příteli, neslyšíš?“ Dublinský neodpovídal, vztyčil se, sluch jeho byl napjatý, oko jeho vrylo se téměř do dveří a tělo nahnulo, jako by na ně chtělo padnouti.

„Matičko Kristova, posilň mne na té cestě trnité!“ za dveřmi ozvalo se jako modlení.

Škoda, že jste ho v tom okamžení neviděla! Každý sval se chvěl v bledém obličeji, jehož výraz kreslila láska k vám, každá žilka plnila se úprkem, bůh ví, kde se vzala všecka ta krev! Snad se k ní přidala i láska, ta velká láska jeho, a chtěla vám ustrojiti podívanou. Škoda, že jste při tom nebyla a nezaslechla ta slova: „Matičko Kristova, posilň mne na té cestě trnité!“

Dvéře naší světnice se otevřely a jimi, nesouc ranec na zádech a těžce oddychujíc, vkročila stařenka, v šátek jinovatkou potažený zachuchlená. „Pochválen buď pán Ježíš!“

„Matka!“ Jediné slovo, jež ze sinavých rtův Dublinského vypadlo; nohy se mu třásly; pravice jakoby chtěla matičku odstrčiti; oko jako by bylo zledovatělo. Dublinská zůstala chvíli mlčky státi, dívala se bystře, okem matky, na Vojtěcha, hnula pak sebou, jako by se smutně roz-

pomněla: „Je, je to přece pravda, ubohý hochu!“ A slza se jí třásla s víček.

„Co — co je pravda?!“ drkotal Dublinský, a studený zrak hleděl na matku.

„Upokoj se, dítě,“ a její ruka spočinula vážně na jeho čele. „tys mne nepřelhal; tys mne nepřelhal,“ opakovala. „jsi u soudu. škoda jen, že ten chléb trpčí než jsem myslila a nežli chtěls ty. Míváš asi hladu. srdéčko; nu neplač, vidíš. tu jsem ti přinesla bochníček chleba, něco hrušek sušených a křížaly.“ — Pohladila ho. „Vejce nemám; ach, je to smutná věc, když je člověk jen tak malým pánem!“ a slzy matčiny padaly na raneček.

Teď snesl se anděl útěchy; dávno po pohřbu; úkol jeho, odtrhnouti živé od mrtvých, slzou vyprositi klid. — Dublinský zaryl zádumčivý pohled do země.

„A jak pak. do chalupy ke mně nešel bys?“ obrátila se k němu stařenka. „Vydělám s pomocí boží na nás na oba. pokud budu živa a zdráva. a až mně oči zatlačíš. pak můžeš chalupu prodat a teprva jít k těm pánům nahoře a říci jim: ‚Chci u vás psát.‘ Měl bys to přece lepší. Ale teď jsi tak bledý, hochu. tak churavý!“ Plakala a hladila ho. a on seděl, a zdálo se. že necítí. — „A jedinká peřina! Rodičko boží, sotva bych se já jí ukryla, a vy jste dva!“

„Děťátka! děťátka! — Tu, tu máte můj šátek, obalte si jím nohy, pane, dejte tu peřinu jemu; ach vidíte, jak je nemocný!“ a stařenka sepjala ruce a pozvedla ke mně svůj slzící zrak.

Ba! Co leží v té slze na řasách šedivých?! Dost jsem jich viděl onoho večera, paní doktorová, skráply, setřásly se a já druhý den prohlížel podlahu naší světnice a — nebyla propálena; pak ať mluví bolest o své velikosti! — Byl jsem už sám.

Stará Dublinská odcházela se synem ku své vesnici. rozkládala pilně a nebyla zasmušilá. vždyť měla k stáru

společníka doma, podporu. A já se zaobalil do jejího šátku, přikrčil k židli, vzpomínal na její modlitbu a vzdechnul: „Matičko Kristova, posilň mne na té cestě trnité!“

A venku vyskočilo sluníčko, rozšlehlo zlatými paprsky, a země byla studená.

Ach, neptejte se po mně, paní doktorová: „Bože, jak se to skončí?!“ Den toho již ten tam. — Sotva rok pobyl Dublinský u matky a podporu její, společníka stáří jejího, kladli na lože poslední. Byla to dlouhá nemoc, nejlíp oceníte její délku vy, byla to velká rána, dívati se jedinému dítěti do hrobu!

Však ho dlouho nepřečkala; a na hrob nasypali jim písku, zasadili u hlav křížek březový a ostrůvky vyrážející travičky poručili nebi. Pomodlím se za ně kleče na stříšce nynější chaloupky jejich; ta stará tam, ta se sesypává, z jejího komína se zakouří, opře-li se vítr v jeho rum. — Ba tak se děje tu i živému!

Odpusťte, pohnulo-li vás to k slzám; i na mém víčku visí slza, ale nehleďte dlouho, zavřete oči. A modlete se, paní doktorová; vaše dceruška dorůstá, váš syn mužní a pan doktor zapomíná posud na svou kancelář. Ó, modlete se! Matička Kristova nesešle na vás k stáru ran takových.

Na čekání!

U nás je pěkně! Malé, bílé domky táhnou se jako stromořadí podle silnice. Za městečkem, kousek stranou, zelená se kotlina; býval to rybník, veliký rybník; pamatuji se rád, když plašíval jsem kachny, čejky, racky a sluky v jeho rákosí. Starý Bzůra míval ze mne radost. Již jak táhli špačkové, přišel a řekl: „Hochu, pojď.“ a já šel; když pak hejno jich zahučelo do rákosí a rána padla a my celý mandel jich nasbírali, jako bychom to byli se starým Bzůrou mandel medvědů pobili.

Pod rybníkem je mlýn, starý mlýn, kola spukřelá, vymleto kolem, zvětralé všecko, šediví to jako člověk. Slyšel jsem o něm podivně vypravovat. Jednou, když jsme já a starý Bzůra chozením po lese se unavili, usedli jsme na jeho kraj. Před námi ležela paseka, malá skalka stála na jejím prostředku a kameník tloukl pod ní kámen. Dvě břízy houpaly se lehounce na temeni jejím a hlavy jejich polévalo růžově zapadající slunce. Po vsích zvonili klekání, kameník ustal od práce.

Byli jsme sami.

Zdálo se, jakoby Bzůra dnes na čekání do opravdy nemyslil, pořád se vrtěl, zapaloval; brokovnice ležela mu u nohou, jindy ji choval na klíně, dnes si jí nevšímal.

„Bzůro,“ povídám, chtěje ho přiměti k řeči, „dnes nic nestřelíme.“

„I střelíme,“ a Bzůra si bafnul, „střelíme,“ usmál se a zas mlčel.

„Tak něco povídejte,“ pravím, „sice půjdu domů.“

„I nepůjdeš, nepůjdeš,“ usmíval se Bzůra; „je ti dlouhá chvíle, viď? No sedni, povím ti něco.“ A Bzůra přitisknul tabák v dýmce, zatáhnul několikráte a pravil: „Bývalo tu hlasitěji před lety. Hučela smrčina a dole pod rybníkem v to klapal mlýn. Starý mlýn klapal jako spokojeně předoucí kocour. A byla v něm spokojenost. Táta Kropenka, jak mu říkali, bylo-li kolem sucho, míval vždy vodu; nikdy nebylo ho viděti s tváří starostlivou u stavidel; věděl, jeho kola že se nepřestanou točit.

Pán Bůh mu přál, nebylo mu třeba dohlížeti na prsty sešedivělého stárka, lidé byli spokojeni, on také.

Ale co Kropenku nejvíce blažilo, byla jeho schovanka. Jako ta břízka tam, jako veveřice, oči jí svítily a tváře hořely. I starému Kropenkovi se zalíbily.

„Byla to holka!“ při tom si Bzůra mlasknul, „vidíš, hochu,“ a vzal dýmku z úst, „já byl tenkrát mladý, chytlavý jako prach, byl bych Lidku při muzice samou rozkoší umačkal; ale čert ví, nepřála žádnému z nás, a já, vidíš —“ při tom vstrčil opět dýmku do úst, „já nebyl přece špatný chlapík.“

Však co má přijít, přijde. Zdálo se, jakoby ta holka jenom vděčnost k starému „tátovi“ znala, více nic.

Kropenka seděl za stolem a připíjel si se sousedy; přišla-li k němu, aby jí dal se napit (nebo z chlapců nepřipila žádnému), pohladil jí upocené čelo, políbil ji — „Jen se vyrejdi, holka, vyrejdi se“ — a při tom se usmíval. „Starý blázen!“ říkali, ale více říci nemohli.

Jednou kde se namátl, tu se namátl starému Kropenkovi mládek; přijal ho. Chlapík jako borovice, ale oči jeho se hned z počátku starému mlynáři nelíbily.

Netrvalo dlouho, každé děvče po městečku mluvilo o zlých očích mladíkových.

Na mne se tenkrát rozhněval správec. Hnal jsem mu z roboty na pastvu dobytek. Hnalo nás více, byly s námi holky, my skotačili — ty ještě nevíš, jak to bývá.

Kráva správcova zaběhla mi do mladého jetele, nadmula se a zdechla. My ji mačkali jak lehla, ale nic naplat, správec přišel o ni.

Mne proto odvedli. Když jsem přišel po letech domů na dovolenou, staly se ve mlýně za ten čas divné věci. Mládek Lidce udělal. Chodila jako pomatená.

„Holka, co ti je?“ ptával se Kropenka často. „I nic, nic táto,“ a při tom ho chytla okolo krku a líbala ho, že by se byl, chudák stará, samou radostí rozplakal.

„Jaký jsem to blouď!“ myslíval si pak, „to se jen tak domýšlím: starost mi dělá strašáky, holka je zdráva.“

Konečně osud tomu chtěl, měl přece starý Kropenka přijíti na stopu jejího zármutku.

Napadl ji u rybníka, tam pod širokým dubem na hrázi, co je obraz rodičky boží na něm a co do něho dvakráte boží posel uhodil. Měla bílou zástěrku nadzdviženou a pravou rukou ji tiskla na dubový peň. Byla snad ta kůra příliš drsná na tvář, proto sklonila hlavu na tu bílou podušku; oči upřela na nepokojnou vodu a plakala.

Tu se octnul za ní mlynář, až se lekla.

Vzal její hezkou hlavu do obou svých starých dlaní.

„Počkej, kuřátko, teď jsem tě dopadl, však se mi přiznáš!“ A usmíval se starostlivě. — „No pověz, pověz, beruško,“ a hladil ji. „co ti přece schází?!“

Lidka vrtěla hlavou. „Tak ty starému tátovi nepovíš?!“ počal mlynář, ale přestal. Lidka zbledla v tu chvíli možno-li ještě více, hleděla upřeně v jednu stranu, kolena se jí třásla. Musila se Kropenky zachytit, aby nepadla.

„No, no, co pak to?“ zabručel mlynář. — „Pane otče, přijeli mleči a ptají se po vás.“ Za mlynářem stál mládek a zlé oči jeho upíraly se na Lidku. Kropenka se naň podíval — „jdu již, jdu,“ pravil nevrle a obrátil se. —

„Tatínku, mám jít s vámi?“ ozvala se Lidka a chopila se jeho pravice. — „Jak chceš, dítě,“ — hlas se sta-

rému mlynáři chvěl. — „Půjdu,“ a zavěsila se na jeho ruku. Neohledla se cestou, věděla, že ji stíhají ty zlé oči.“

Tu Bzůra přestal, dohaslo mu; nacpal si znova, vážně zapálil a povídal dále: „Přišel večer, byla hned noc; takovou noc málo kdo z lidí pamatuje! Byl ještě den, vystanou na západě mraky a letí k nám. Srdce tlouklo každému úzkostí, když visely skoro nad samou zemí, těžky, šedivy; jen spadnout, všecko by byly umačkaly. Pod nimi byla noc. Tu to náhle zahučí, kus mračna se hnulo sem k lesu a tu to praskalo, tlouklo o sebe, kácelo se, až kusy země od kořenů do povětří lítaly. Po chvíli kráply řídce velké krůpěje, pak hustě bily do oken, jako když se sype zrní. Slavil to běs veselku tu noc. Pojednou se blýskne, uhodilo právě do rybníka.

Starý mlynář seděl ve světnici a modlil se při hromnici na starých modlitbách nebožky ženy. Udělal kříž, jak ránu uslyšel, rozžhal svítilnu od vozu a šel se podívat ven. Mlýn bručel svoji starou povídačku; na dvoře vyl pes.

„Zachovej nás pán bůh; to je noc, v níž lidé kteří se hněvu božího nebojí, své řemeslo provádějí — podívám se trochu po mlýně.“ A chtěl jíti. — „Ale jak pak asi Liduška,“ pomyslil si, „půjdu dříve k ní.“ Upnul si šosatý kabát, přitáhl pomoučenou placku a bral se po dřevěných schůdkách nahoru. V polovici cesty však se zarazil. Stará kolena pod ním klesala, zbledl, pot na něm vyvstal, musil se uchopiti dřevěného zábradlí; slyšel zřetelně z komory hlasy, Lidka nespala.

„To mi nenamluvíš, že ten starý jako se svým dítětem s tebou zachází, znám takové lidi: vylíhne-li se jim v plesnivém srdci oheň, buď je spálí, nebo omlazuje. Je toho již plné městečko, o rok až budeš starší, povede si tě ten dědek k oltáři!“ To byl hlas mládkův.

„Antoníne, pro bůh tě prosím,“ a pláč dusil Lidce hlas, „nespílej mému starému, dobrému otci!“

„Otci? zamilovanému pěstounovi; vždyť jsi nalezenkou!“ smál se mládek. „Tvůj otec kdo ví kudy chodí a pán bůh se o tebe postaral, svěřil tě dobrým rukoum!“

„Antoníne, nerouhej se!“ Byl to výkřik bolestný.

Kropenka sevřel rukou zábradlí, byl by je snad utrhl a jím se hříchu dopustil, ale nemohl se hnouti.

Nastalo mlčení; mládek prudce po komůrce přecházel, Lidka štkala. Mládek se zastavil: „Proč jsi odešla dnes od dubu?!“

„U rodičky boží tě prosím, Antoníne, netrap mne; nemohu svému dobrodinci ztrpčovat poslední chvíle života!“

Mládek se drsně zasmál: „Teď mi řekni,“ a hlas jeho zněl přidušeně, „půjdeš se mnou odtud, nebo ne!?“

„Ježíš Maria!“ Bylo slyšet, jako by byla Lidka mocí na kolena stržena. — „Nepůjdeš!?“ — „Ne!“ — „Tedy s bohem, hezká schovanko!“ a kroky se blížily ke dveřím.

„Antoníne!“ — „Podívám se na tvou svatbu s panem otcem,“ ozval se smích. — „Nikdy! Nikdy!“ — „Nikdy? Přísahej!“ — „Přísahám!“

Slabě to dolítlo k uchu starého mlynáře, jako vyrvané z prsou umírajícího; utřel si studený pot s čela. „To byla moje poslední cesta,“ pomyslil si, shasil svítilnu a usedl. Chtěl se dočkat konce. Zdálo se, jako by se v komoře mládek změnil; byl tam tich, za to Liduščin pláč prorýval se ještě ven — snad ho dusila na prsou Antonínových.

Po chvíli se otevřely dvéře komory, mládek políbil Lidku — „Dobrou noc, pamatuj!“ a kráčel po schůdkách dolů, aniž by byl starého mlynáře spozoroval. Lidka zastrčila závoru a klekla. Kropenka ji slyšel, modlila se „Zdrávas Královno!“

„Jen ještě mě doneste, staré nohy — to je můj poslední úkol!“ Doplížil se, jindy tak čerstvý starec sotva do světnice, jako by byl za tu chvilku o deset let sestárnul.

Ve světnici hořela ještě hromnice. Sedl ke stolu. „Tak, teď se připravím;“ otevřel modlitby na místě, kde stálo:

„Modlitba těžce nemocného“ a modlil se dlouho. Pak vstal, vzal papír, péro a psal. —

Vidíš, hochu, tady mám opis,“ při tom vytáhl Bzůra koženou velikou tobolku, v níž „obšid“ choval. Vyňal ho, rozbalil a z něho mi podal kousek papíru. „To psal Kropenka.“

Četl jsem: „Poslední vůle a odkaz Václava Kropenky Antonínu Šeborovi, mládku, a Lidušce Kropenkově, kteráž léta Páně 1815 pod velkým dubem na hrázi u mlýna co nemluvně pohozené nalezena a od Václava Kropenky a ženy jeho Barbory za vlastní přijata jest. — Drahé děti! Neměl jsem daleko k hrobu, ale také jsem naň nepomyslil. Ulehl jsem večer a spal jsem spokojeně až k ránu; nikdo neproklínal hlavu mou, nikomu jsem nebyl v cestě. Moje dobrá žena, ta tam již hnije, a já měl dávno po ní zatoužiti. Dnes stalo se to poprvé. Opouštím Vás! —

Lidunko! Tys pečovala až dosud o moje šediny, tobě odkazuji vše. Tak jsme to umluvili s nebožkou na smrtelném loži, když tys již vyrůstala, a když ona viděla upřímnou tvou přítulnost k starému jejímu Václavovi. Byla to dobrá žena, těším se, že ji zas uhlídám. Aby však hospodářství v ničem újmu neutrpělo a starý mlýn na své dobré pověsti, radím ti, abys muže si zvolila, který by řemeslu našemu rozumněl a po boku tvém je spravedlivě vedl. Přál bych si, kdyby volba tvoje padla na nynějšího mládka mého, Antonína Šebora, a aby stálému štěstí tvému a k spokojenosti tvé, jest-li to s tvojí vůlí souhlasí, ti sloužila. To jsou poslední slova starého přítele, tvého otce. V dalším životě vypomáhej ti Bůh Otec, Bůh Syn, Bůh Duch svatý. Amen! † † †“

Tak zněl kšaft mlynáře Kropenky.

Když jsem přečetl, schoval jej Bzůra zase do kožené tobolky a povídal:

„Když starý Kropenka dopsal, složil arch a položil jej do modliteb, právě na tu stránku, z níž se modlil.

‚Tak. teď jsem se o tě postaral a nebudu ti v cestě; ještě poslechnu, jak klape mlýn.'

Poslouchal. shasl hromničku, vyšel ze světnice, zamknul dvéře na klíč, prošel mlejnicí a ven. — Po chvíli neklapal mlýn. —

Co bych ti dále vypravoval: je již pozdě, povím to krátce.

Ráno vytáhli pod koly rozmačkaného Kropenku, zastavil je. Pochovali ho a Lidka splnila poslední vůli jeho. Ale mlýn se krajem neozýval; nemohla ho slyšet a brzy se pod jeho střechou utrápila na smrt.

Z Antonína nebylo také nic dobrého: pil, říkal. že nemůže střízliv tu svou smutnou ženu vidět. Když mu umřela, odešel někam do světa. Od těch dob to všecko kolem mlýna stárne. Tak vidíš, kam často vede velká dobrota!“

A Bzůra zvednuv se se země, sebral brokovnici a pravil: „Pojďme. dnes máme po čekání!“

Abraham.

Měl jsem rád starého Abrahama. Byl žid, ale dobrý žid. Chudému studentu když se namane v nouzi přítel, chopí se ho oběma rukama a tak se dálo i mně, Abraham byl mně přítelem a mohu říci, dosti dobrým přítelem. Několik krejcarů úroku, to bylo vše. A poctivý žid říkal: „Jestliže by pak byl člověk chudý, nebudeš spáti se základem jeho; bez prodlevání navrátíš jemu zastavenou věc jeho při západu slunce, aby leže v šatech svých dobrořečil tobě; a budeť to spravedlnost před Hospodinem bohem tvým.“

Škoda je ho, že už hnije; vidím ho posud, sedával u okna svého malého pokojíčka, suchými dlouhými prsty bílou bradu probíraje, pod orlím nosem oholen a velké okuláry maje na čelo pošoupnuty. Před ním líhala bible. Zdálo se mi, podlé tlouštky listů, že vždy totéž místo čítává. Vešel-li jsem, sňal okuláry, hodil je do knihy a zavřel ji prudce. Zvedl se, dlouhý, suchý, poopravil šedivé kudrny vlasů svých u uší, pošoupl malou vykrojenou čepičku a podával mi ruku: „Co chcete, synáčku? Máte nouzi, to je zlá, zlá věc, ale horší rány sešle Hospodin, když zalíbí se jemu — posaďte se“ — a polovážně, polousmívavě podával mi židli. Netrval nikdy dlouho náš rozhovor, odcházel jsem obyčejně spokojen se starým židem.

Ale jednou, a to už chýlilo se to s ním ku konci, zdálo se, že by si mne rád u sebe déle podržel. Přišel

jsem mu dluh splácet. Abraham počal být tak hovorným; taková dobrota hleděla mu z tváři, že — že nevypadal ubohý stařeček ani jako žid. Dávám mu peníze; mávl rukou, jako by chtěl cosi nepříjemného odehnat. „Vždyť je dobře, už toho nebudu potřebovat.“ usmál se, „a příbuzných nemám.“ Potom se opět zasmusil, posadil se zvolna do pohovky proti oknu a přitáhl mne k sobě.

„Je vám to divno,“ počal po chvilce tak dobrácky, tak pohnutě, „je vám to divno, synáčku, jak si dnes počínám; ale stáří má své vrtochy a pak,“ vzdychl si, „nechci vzít tu bolest sám tak do hrobu, aby mne tam netížila.“ A starý Abraham si přejel dlaní čelo, neboť mu vyvstal na něm pot.

„Dnes je tomu třicet let, co zmizela,“ zamumlal pro sebe.

„Někomu se musím svěřit,“ počal pak rozčileně, „někomu musím, vy jste mladý, neztropíte si ze starého žida smích, vím to, vím a povím vám to.“ A starý Abraham se zvolna, s jakýmsi ještě odporem zvedl, vztáhl ruku po bibli, otevřel ji tam, kde obyčejně otevřena před ním ležela, oddechl si a počal: „Měl jsem bratra; bydleli jsme spolu; je tomu již dávno. Tenkrát jsem byl mladé, horké krve jako vy a prudkého rozumu. Bratr, bůh buď mu milostiv, že neposlouchal jeho slov: „A váhu spravedlivou míti budeš;“ on nebál se Hospodina-boha svého a nepamatoval, co učinil Amelech na cestě, když Israel šel z Egypta!“ A Abraham sklonil starou hlavu k prsům; zdálo se, že upadá do těžkých myšlenek. — „Což platno,“ zašeptal zas, „bůh je spravedliv, podělil nás oba, a moje hříchy ztrestány s hříchy jeho. Daniel byl starší, měl promyšlivost, mne strhla vášeň do svého proudu. Byl jsem jako prach pouště Zifr. — Pamatuji se, dobře se na to pamatuji, byla krásná noc; hvězda mudrcův prokmitla polotmou a světlo její slabě, sotva se zdálo, pohybovalo se po étherických vlnách vůně, která z květnatých ňader země prýštila, živná, sílící jako mléko matky. Tam naproti —

vidíte ten velký dům? Rodina, které patřil, vymřela.“ — A Abraham se celý udýchal, zamlčel se. — „Musil jsem si oddechnout,“ pravil na to, „nedivte se, synáčku, nedivte, mějte jen strpení. Z rodiny té tehdy živ byl ještě majetník, dědeček, dobrý starověrec a jeho dcera Irma. Honosil se Israel dcerami svými a Hospodin nepotřeboval vnad jejich k pokoření nepřátel jeho. Ale s Irmou usoudil jinak Hospodin. Miloval jsem ji, toužil jsem po ní jako unavený po stínu olivy a ona zase milovala otce svého. Bylo to za oné pěkné noci; otec její churavý odpočíval v lenošce svého pokojíka — teď tam je tma, ale tehdy hořely lampy při něm na stolku, záclony nebyly spuštěny, a Irma, dcera jeho, klonila se k němu přítulně, usmívajíc se jako anděl, jenž Abrahamu zvěstoval, že přestálá je zkouška jeho. My ji viděli, já a bratr můj Daniel, odtud, odtud, právě z tohoto místa,“ a Abraham mi stiskl křečovitě ruku. Vzdechl si, přejel si čelo a jako by si byl zase vzpomněl, vypravoval dál. „Můj bratr přecházel tady, zastavil se pojednou přede mnou, ukázal na dům tam a pravil: „Co říkáš tomu, bude náš a — — ona také,“ dodal po chvíli a úsměv pohrál mu kolem rtů. — Ona? — oči se mi ztřeštily, nevěděl jsem, slyšel-li jsem dobře. „Ona také,“ dodal bratr lhostejně, „dnes jsem se smluvil s otcem jejím, nevyhasne za to jméno firmy jeho.“ Potom začal jednotvárnou procházku svou zase.

Jak mně bylo, pán bůh sám ví, posud mi při vzpomínce oudy ledovatí,“ a Abraham si podepřel čelo o dlaň, slza, veliká slza ukápla za široký rukáv jeho taláru. „Vyběhl jsem do noci,“ šeptal pak, „ó, že jsem tenkráte neumřel! Nebe bylo modré, jasné, měsíc plný, tak jako světluška v lese modřínovém, a moje hlava — —“ Abraham se počal třásti. „Bojím se, synáčku, bojím se, že mně to špatně poslouží, počkejte, přesednu, abych neměl stále ten dům na očích,“ a šedé brvy jeho byly staženy, vstal, opřel se o mé rameno, přitáhnul si židli a usadil se naproti mně.

„Vidite,“ pravil, „tyhle moje prsty,“ a oči jeho svítily hrozebně, „ty chtěly tenkrát starce udusit a ji — ji vtáhnouti do mé náruči.“ A starý Abraham sepjal ruce a obrátil oči své k nebi. „Třetího dne zemřel její otec, a ji uvedl bratr pod střechu naši. Zmýlil se, ubohý bratr, zmýlil se, dům přišel do prodeje, ani krejcaru nepřipadlo mu z jmění, starý byl prodlužen a Irma manželkou chudého žida. Bylo to radosti u nás, synáčku, bylo to radosti,“ a Abraham se bolestně usmíval. „S věnem odpadla bratrovi láska a s ženou přišly k nám různice. Týral to dítě chudobě nezvyklé, týral ji a mne, že jsem se jí zastával. A ona, ona by tak ráda byla měla teplé povětří! Poprvé jsem k ní mluvil o lásce, pohrdla mnou, pro jeho surovost nás nenáviděla oba, podivné dítě, Hospodin ví, mohl-liž jsem za to, že jsem byl jeho bratrem! — Brzy na to zemřel Daniel a mysli mé se zmocnilo málomocenství.“

„A Irma?“

Místo odpovědi podal mi Abraham třesoucí se rukou otevřenou bibli.

Byla v ní podobizna mladé ženy. Černý, rozpuštěný vlas padal na plná, rozhalená ňádra, zdálo se, že ňádra dýchají a že hedbávné nitě vlasův se rezechvívají. Bůh ví, co dodávalo obrazu tomu života, zdali to velké, pěkné, černé oko, nebo ty svůdné, jako by dechem rozkoše pootevřené rty. Nad čelem sepnuty byly vlasy sponkou, v jejímž zlatě perly tvořily vysázením svým jméno Irma.

„Irma?“ a upřel jsem tázavý pohled na něho. Kývl rukou mrzutě, přisvědčil hlavou: „Počkejte!“ Nastala chvíle pomlčení, zdálo se mi, že starý Abraham všecku mravní sílu sbírá; po chvíli vzal mi bibli z ruky a ukázal ke mně se nachýliv pod podobiznu. Zlatým písmem stálo tam: Když by bratři spolu bydleli, a umřel by jeden z nich, nemaje syna, nevdáť se ven žena toho mrtvého za jiného muže; bratr vejdeť k ní a vezme ji k sobě za manželku a právem švagrovství přižení se k ní!

*

„A stalo se tak?“

Abraham zavrtěl hlavou: „Nehodnou stala se dcera Israele, teplejší hledala povětří. Málo měkké bylo jí moje lůžko a jednou večer jsem jí nenašel. — Ujela s mužem bohatým.“

A starý žid vstal, přešel několikráte dlouhými kroky pokojík, přeložil ruce na zad, zastavil se u okna, hleděl dlouho, dlouho ven, pak se rychle obrátil: „Dobrou noc, synáčku, budete-li v nouzi, jen mne zase navštivte, já si lehnu nyní, jsem unaven.“

Ten dobrý starý Abraham, škoda je ho, že už hnije!

Dědeček.

Vždy ve snách jej viděla. Její bledé líčko se zardělo, usmívala se, jako ta lučina z jara, rtové její se pohnuli: „Můj dědečku!“ — A snila dál tak šťastna, tak blažena.

Byla to chudá chýžka, v níž spolu bydleli; nahrbená opírala se o starou, schnoucí jabloň jako dědeček o berlu, a třásla se při větru, třásla se o ni, jako dědeček, jenž se chvěje, jako by poslední podporu ztratiti měl.

U chudé postele stával kmet, staré ruce se chvěly, jako ty struny, když smyčcem jemně se jich dotýkal, a na řasách se mu třásly slzy, bohaté jako ta rosa na květech z jara. Stával tak dlouho, dlouho, každé ráno díval se do bledého, utrápeného obličeje své vnučky, nemluvil, modlitba pohybovala jeho rtoma, modlitba tichá jako mluva květů.

Bál se budit svou vnučku, políbil ji na bílé čelo, usmála se ještě blaženěji, ale ňádra její zvedala se tím tichým, klidným pohybem snu dále.

„Anežko!“ — A Anežka ani na volání dědečkovo očí neotevřela; vždyť nevyslovil jméno její, on je pouze šeptal staroušek, šeptal je, jako když za mladých let při dostaveníčku volával jméno své drahé ženy, teď již dávno spráchnivělé.

Pak pomalu zvedaly se staré, třesoucí se ruce jeho, smyčec po lehku přejel nástroj a z jemně tetelících se strun letěla píseň naději budící, utěšená, a kladla se na

podušku k lícím Anežky; a děvče otevřelo oči, vztáhlo ruce po dědečkovi a líbalo jej, až chudáček sotva dýchati mohl. Tím přetrhla se píseň; nástroj padl na bílou, chudou pokrývku a zazvonil, jako by z dálky mluvila k Anežce krása, jíž nevidí, jíž cítí.

Anežka byla slepá. Dnes dávno již dědeček odešel. Anežka stála u okna a kladla hořké čelo na studené sklo. Venku byla zima. Slunce rozsvítilo tisíce krystalů po okně chatrče a hořící, ledové záclony ty zdály se, že oživují oheň uhaslých očí.

Hleděla do nich. „Bože! Bože! Jaká to zima! Kde asi dědeček ohřívá svoje vetché tělo?!“ — Zachvěla se a po tváři svezla se jí slza a skápla na sklo a umrzla v krystal nejpěknější. — Dvéře u světničky se tiše otevřely, někdo vešel. Anežka se obrátila; byl to pohyb mimovolný, takový as, jako když někdo z nenadání jménem nás volá.

Silná, práci uvyklá ruka uchopila hladkou ruku dívky: „Ty pláčeš, Anežko?“ — „Jene!“ a dívka tiskla ruku mladíkovu, „ó! ruka tvá je chladná, musí být hrozná zima venku! Neviděl jsi dědečka?“ zašeptala.

„Viděl jsem jej. Sekali jsme led u města a ku práci nám hrály jeho housle. Seděl u brány, nasbíral někde trochu slámy a upravil si sedadlo, aby pro tebe něco vyhrál; rád by tě viděl šťastnou, Anežko!“

„Šťastnou?“ A nový proud slz vytryskl na její temné řasy. „Svatá Panno!“ a na srdce tiskla křečovitě bílé své ruce, lehký kašel ulehčil bolesti a rtové její pobarvili se krví.

„Šťastnou?“ opakovala jako ve snách.

„Anežko,“ prosil úzkostlivě Jan, „nebuď tak smutna, milujeme tě, vše bychom pro tebe dali, dědeček i já, a ty nám radost tu, že pro tebe pracovati můžeme, hořkou slzou kalíš!“

„Jest tvá matka zdráva, Jene?“

„Je jí lépe,“ odpověděl tiše.

„Tys šťasten, Jene, šťasten; částečně spláciš dluh svůj a nejsi stáří břemenem; ó já jsem nešťastna, hrozně nešťastna!“ a křečovitý pláč vydral se jí z prsou.

Jan objal dívku, políbil ji na čelo a spěchal ven. Těžko slzu potlačiti!

Dnes pochodil dobře náš dědeček. Cupal rychle z města jako mladík a usmíval se při tom stranou na své housle jako zamilovaný na svou milenku.

„Tak, tak, moje skřipky, dnes budu moci Anežce zase jednou kousek masa a trochu polívky uvařit; tím se posilní, ubožátko, posilní, a to je vaše zásluha, mé děťátka! — Nejsem-li pak jako stará, žebravá žena,“ smál se, „a nejste-li vy jako moje děcko? Kdož by se neustrnul, když se tak jako zimou třesete a pláčete, jako to nahé nemluvně?! Šest a třicet krejcarů!“ A dědeček si skočil jako hošík, kterému tatík na lísce koníka uřiznul. „Ó! dnes bude dobře, dnes se posilní.“

Jeho krok se ještě více zrychlil, pod nohama mu praštil sníh, ale dědeček necítil zimy, chvěl se, chvěl, ale netrpělivostí, že není ještě u své staré chatrče, a při tom přimhuřoval oči a byl tak blažen, jak málo kdy do roka.

Byly to svátky pro něho, když nesl ten výděleček pro vnučku, byly to svátky, za něž se dědeček nejpobožněji modlíval. Jiných neděl neznal, nouze jich také neznala.

„Tak, tak, moje stará boudo,“ mluvil k sobě, když spatřil osněženou střechu chatrče, „ten bílý čepec ti sluší, ale jsi stará, velmi stará, a v staré kosti bývá málo ohně; bude tam asi zima tomu dítěti, velká zima;“ a dědeček oddychoval ve spěchu, že se mu kolem hlavy kouřilo, jako by dýmal s největší mrzutostí.

Teď byl doma. „Snad ještě spí, snad spí,“ myslil si a otevíral pomalu nízké dvéře světničky. Prostrčil pozorně hlavu do jizby, spatřil Anežku a volal: „Dítě, podívej se, co pro tebe dnes moje skřipky vyzpívaly; pojď sem, pojď, šest a třicet krejcarů, to budeme míti svátek!“

A dědeček líbal Anežku, až se mu zkřehlé údy rozehřály. „Tak, tak, kotě; vidíš, staroch je také ještě k něčemu, dokud budu živ, neumřeme hlady, neumřeme.“

„Ó bože můj!“ A Anežka přitulila se na stará prsa dědečkova, líce jí zbledly ještě více, „ó bože můj!“ zasténala, a nový proud krve potřísnil jí rty.

„No, no, děťátko,“ těšil ji úzkostlivě dědeček, „pán bůh mne zachová, teď si ulehni, ulehni, jsi churava, a tu je zima, tak, tak.“ A dědeček hladil vnučku po tváři a vedl ji zvolna k postýlce.

„Buď pěkně tichá, má hrdličko, buď tichá a nemysli na nic, ono se to podá.“

A pečlivě až po tu bílou šíji ji ukryl, políbil a odešel.

Anežka ulehla. —

Zdálo se jí, že keř růžový jí roste ze srdce. Vyrůstal rychle. Tisíce halůzek rozvětvilo se jí v ňadrech a na každé z nich počínalo žíti poupě, poupě jako rubín. Lístek za lístkem vylupoval se ze svého obalu, rozvíjel a pálil ji, jako by slunce samo na ňádra ji tisklo. V tom přistoupil stařeček k loži.

Na bílých řasách perlily se mu slzy, sklonil se k ní a do každého poupěte upadla perla jedna.

„Dědečku, dědečku,“ šeptala Anežka ze sna, „to je mi dobře, to chladí, to chladí!“ A stařeček zmizel.

Poupata rozvila se v růže, keř zbujněl, tisíce ostnů narostlo po haluzích a každý dech je houpal, blíže, blíž k srdci. „Jene, Jene!“ volala Anežka, „ach, to bolí, to bolí, vítr duje — ó bože!“ Největší osten uvízl jí v srdci. „Jene,“ šeptala procitnuvši Anežka, a nový proud krve vyhrkl jí na ústa.

„Jene!“ — Utlumeně, zoufale to znělo, pak bylo ticho.

Chladno bylo ve světnici, starý stůl popraskoval mrazem a dlouho, nepravidelně bily dědičné hodiny.

Anežka jich neslyšela — byla mrtva.

Stará jabloň stála nepohnuté dnes. Zdálo se, že s večerem usnul větřík, nic nestřásalo drobný, mrazový sníh s jejích haluzí na stříšku chatrče, věčné ticho zdřímlo si na jejím prahu.

V chýži hořela louč. Na bílém jedinkém prostěradle ležela Anežka, u hlavy klečel jí Jan a plakal hořce. Také dědeček tu byl. Seděl v koutě, skrčený, nepromluvil, nezaplakal posud. Dlouho držel mlčky svoje skřipky, pak tiskl křečovitě prsty své na struny a mumlal: „Již nebudete pro ni zpívat, nebudete, děťátka!“ Bolestný vzlyk vydral se mu z prsou, ale slza se neokázala.

„Nebudete zpívat, nebudete,“ opakoval si, ruka jeho přejela smyčcem po strunách, „a budeme se modlit u ní, děťátka, modlit,“ zašeptal.

Oharek vypadl ze štěrbiny, louč dohořela, jediný jen, bolestný ton zachvěl se v jizbě, pak bylo ticho.

* * *

Minul rok. Na chudém hřbitově uvadly polní květy již dávno a na pomrzlých věncích, jež na hroby ruka přátel milým svým položila, blyštěl se zase drobný mrazový sníh.

I Anežčin hrob byl věnci posázen. Uvíjel je denně dědeček, když vracíval se polem z města, a kladl je tam každý večer a hrával při tom tak dojemnou, tak tesknou píseň na své skřipky, jak ji slýcháme v nocích v polosnu, když nás touha jakás po něčem věčném, krásném, nedostihlém jímá. — Modlil se tak za Anežku.

Jan zapomněl brzy. Mladé srdce je jako půda v pralesích; na prášku mrtvé květiny vypučí sto nových.

Bylo poledne. Do vsi vraceli se dělníci; sekali zase led jako před rokem u města a cesta je vedla kolem hřbitova.

„Jene,“ pravil jeden z nich, „podívej se, dědeček sedí již tam na hrobě Anežky a sedí dnes tak tiše; čím to, že housle jeho umlkly?“

„Nech ho, nech," odpovídal drsně Jan, „stařec je ve světě bez naděje a zapomíná těžko. K čemu obraceti zrak ke hrobům?!"

„Pojď přece, pojď Jene, zima je hrozná dnes, kdyby byl usnul."

Bezděky následoval Jan soudruha svého. Přišli na hřbitov. Na hrobě Anežčině ležel smyčec zlomený, sáček, a v něm šest a třicet krejcarů.

Dnes byl úmrtní den Anežky, dědeček měl snad zase na sváteční oběd. „Vstaňte, staroušku, vstaňte," přimlouval soudruh Janův, a dotkl se ramena dědečkova; ale dědeček se nehýbal, oči byly zavřeny a na řasách umrzly perly dvě, první slzy po smrti Anežčině.

Jednou rukou opíral se o dřevěný kříž, druhá držela staré skřipky. „Je mrtev," pravil soudruh Janův, odneseme jej."

„Mrtev," opakoval temně Jan, „mrtev" — a bez soudruha ubíhal ze hřbitova. Slyšel hlas Anežky za sebou.

Na nebi nebylo obláčku; jemnou ledovou korou byl sníh v kraji potažen a třesavě vyskakovaly zlaté a zelené hvězdičky z ní slunci vstříc. Na okénku chatrče leskly se zase ohnivé záclony, stůl starý stál tam posud a vedle stolu na bílé prostěradlo kladli s houslemi spícího, mrtvého dědečka. Usnul hraje stařeček a domodlil se.

Lakomá.

„Táhni a otevři, protivo! Člověk se napracuje, až mu pot na čele vyvstane, a ty, ty čas vyzevluješ, ničemníku!“ A od stolu odtáhla stará žena židlici, smekla s nosu koštěné okuláry a obrátila se ke dveřím.

Z kouta zvedl se hoch bledý, suchý a šoural se, aby otevřel.

„Daleko již nemá do toho,“ mumlala stará, „je to tvrdá slupka, právě jako ona,“ a na čele jejím stáhly se vrásky. Závora klapla.

„Pochválen buď pán Ježíš!“ pozdravil muž mezi dveřma.

Stařena zastínila si oči svadlou rukou a přimhouřila víčka: „Vy to, hrobníku? Co je, co je?!“

„Mnoho, matko, mnoho,“ hovořil hrobník a otřásal s pláště déšť, „dnes zahrabal jsem vaši Marii.“

„Marii!“ stařena se prudce hnula; „tak tedy již dožebrala, již dožebrala,“ a oči její upřely se na otevřenou před ní knihu.

„Marii?!“ ozvalo se to z kouta tak tiše, tak jednotvárně, jako když hlas času nás volá, „Marii?!“ a z kouta pohlížel na hrobníka bledý, bezvýrazný obličej chlapcův.

Hrobník odloživ plášť postavil lopatu podle chlapce a usedl si ku kamnům. „Našli ji ráno v brázdě,“ pravil, „uchystal jsem mrtvé hrob, je urovnán, schází jenom křížek, matko.“

„Co mi potom,“ odsekla stařena; „mrtvá, mrtvá; živá o nic neprosila, mrtvá ničeho nepotřebuje; mohla vzít

i kluka s sebou, ta pyšná žebračka!“ a škaredý, necitelný pohled její obrátil se na třesoucího se chlapce.

„Já jen tak myslil k vůli lidem,“ odvětil hrobník zvedaje se; „známo je, že vám není třeba nouzi třít, a lidé jsou zlí, matko, posuzují zle; povídá se, že Marie umřela hlady. Nu, buďte tu s pánem bohem, buďte s pánem bohem, já se již o to postarám, aby jí na hrobě nerostlo aspoň bodláčí.“ A hrobník vtiskl si do čela široký klobouk a odcházel.

„Bodláčí?!“ ozvalo se to z kouta, a za hrobníkem pohlížel tupě bledý, bezvýrazný obličej chlapcův.

„Však vyroste, vyroste,“ sípěla stará; „napíchala se mi dost do srdce za živa, proč uběhla s tím zrádným pacholkem a uvázala mi toho kluka na krk; na, tu máš pár —“ Nedořekla, ruka zdála se jí kameněti.

„Bodláčí, babičko, bodláčí,“ úpěl hoch a choulil se bázlivě v koutku.

„Nešťastná tvář!“ zamumlala stará, hlava její se svěsila, ruka klesla. Kahanec blikal mdle, stařena opřela hlavu o dlaně a zdálo se, že pláče. „Ne, neudělám to,“ pravila po chvíli sama k sobě a vztyčila hlavu; „otrávila mi život a pak stojí to peníze, mnoho peněz, k čemu také, byla žebračkou.“

A v koutě krčil se hoch, otočil ruce kolem kolenou, položil hlavu na ně; „bodláčí, bodláčí,“ mluvil jako ze sna.

* * *

Vypadalo to jináče před čtrnácti lety v domku u stařeny. Sedávala babička venku na lavici pod hruškou a přepočítávala s obličejem radostí zářícím svou denní mzdu. Bylať babička divotvornou doktorkou a rolníci s ženami a dětmi se denně u ní jen jen hemžili. Musili ale platit, zadarmo nehojila.

„Moji zlatí lidé, mediciny jsou mediciny,“ říkávala, „stojí mnoho a zdraví není k zaplacení.“ A to musil také každý uznat, babička byla moudrá.

Podle ní sedával mladý muž; byla mu kmotrou někdy babička a pán bůh nedej, aby byla na něj něčeho dopustila; milovala jej více než svou dceru. Však byla to také divná holka, ta Marie; „jak živa se sama neuživí,“ říkávala o ní babička, všechno by byla rozdala a nechtěla být nikdy při tom, když babička peníze od rolníků brala, zdálo se jí, že je matka přetahuje. Proto také nikdy ani krejcaru nedostala, chodívala otrhána, bosa, a lidé, kteří, když babičku nepotřebovali, jí pro lakomost ani vystát nemohli, ukazovali si na dceru a smávali se: „Podívejte se, slečna paní doktorky — hm!“

Jenom někdy, když se Josef za Marii přimluvil, obdržela od babičky nějaké staré, obnošené šaty, při tom ale také kázání, že ubohá celé noci proplakala.

Celý poměr ale náhle se změnil. Když babička zase za jednoho pěkného večera v létě pod hruškou mzdu svou přepočítávala, která mnohem větší byla dnes než obyčejně, zvedl se náhle Josef a uchopil ji za ruku. Babička naň pohlédla; ale usmála se, byla tak mile překvapena, tak mile.

„Paní kmotra,“ pravil nesměle, „rád bych vám něco svěřil, ale nechce mi to na jazyk, nevím, čím to je, ale já se bo —“

„Povídej, povídej jen, Josífku,“ vskočila mu babička do řeči, „ty víš, jak tě ráda slyším, mluv, potřebuješ snad peníze,“ a stařena mu podávala svou mzdu.

„Ne, ne, peníze ne, paní kmotra,“ vyhrklo to z Josefa, „peníze ne, ale Marinku.“

„Marinku?!“ a stařena vyskočila s lavice, jak by ji byl had uštknul: „Marinku chceš?! na, na, tu máš, ty nevděčný, bláznivý kluku,“ a sáček s penězi letěl Josefovi do obličeje.

Stařena jen jen hořela. „Zítra musí z domu ta ještěrka,“ vřískala; „ne, dnes ještě, dnes, vyřiď jí to, své Marince, hochu, a pak se vrátíš, ke mně se vrátíš, rozumíš, — nebo půjdeš žebrat, nerozumo!“ A jako bezdechá klesla zpět na lavici.

„Smilujte se, smilujte se,“ úpěl nešťastný Josef, „smilujte se nad ubohou Ma —“

„Nad ubohou Marií, ne?! — Jdi, orodovníku; proto jsem tě, nuzáku, živila, aby ona se s tebou slízat mohla, ó ta ubohá Marie! — Kliď se, kliď,“ a stařena vyzývavě ukazovala k domku.

„Nad matkou se smilujte,“ zastěnal beznadějně Josef a slzy vyhrkly mu z očí, „Marie je matkou mého dítěte!“

„Matkou? ha, ha!“ smála se stará, „no tedy si ji vezmi, hochu, vezmi si a krmte své děťátko, budete-li mít čím! — Jdi, jdi,“ dodala divným klidem, „já vás nechci vidět žádného.“ A stařena zakryla si obličej, slzy se jí trousily mezi prsty na zástěru a křečovitě třásly se vybledlé rty.

Západ slabými, růžovými barvami pozdravoval nastávající noc, tak jako stáří pozdravuje zdálky slabá, pěkná upomínka, denní ruch uspával večer a s pokrývkou s hlavy sejmutou kráčel venkovan ku klidnému svému obydlí.

„Já jej měla tak ráda,“ zašeptala babička, „tak ráda;“ znělo to co modlitba poslední a usychající oči upřely se k západu.

Ve vsi zvonili klekání. —

* * *

Rok uběhl! — dlouhý, trpký to rok pro Marii a pro Josefa. — Lidé se nad nimi slitovali, Josef stal se silničkářem. — Babička přestala doktorovat. — Lidé nevěděli, čím to, povídali všelicos, snad i pravdu, ale stařeně se bál kdo co říci; mluvilo se, že umí čarovat, a ona sama, co jí dcera odešla, uzavřela se a vyhýbala se každému.

Jednou, namátkou potkal ji k večeru starý hrobník. Bylo mu líto těch mladých lidí, „snad hnu starou,“ pomyslil si. „Nu což, matko,“ oslovil ji, „nepodíváte se ani na svého hezkého vnoučka?“ Ale stařena upřela naň svůj sivý zrak tak, až mu bylo ouzko u srdce.

„Divná žena, divná,“ zabručel a pokřižoval se bezděky; „čert nikdy nespí, líp ji nechat na pokoji.“

Tak míjel týden za týdnem. — Marie těšila se se svým děťátkem v komůrce, kterouž jí co přístřeší lidé ve vsi z útrpnosti poskytli, a Josef vrátiv se večer unaven z klopotné práce domů, nabýval svěžesti pohledem na matku a dítě své. — Jednoho večera se Josef dlouho nevracel. Hodinu cesty za vsí byl kamenný lom; k němu upravovali silnici.

Mračna vylézala těžce na vrch obzoru. Zdálo se, jako by usmrcený den jich černý plášť byl krví potřísnil. — Stmívalo se víc a více. — Slyšels něco v ovzduší, zdál se to být krátký, namáhavý dech země, tížilo jí ňádra cos, ani travička se nehýbala.

Teď to zadunělo.

Na obzoru vyšlehl plamínek — druhý — třetí, rostl, mžiknutím přejel klikaté mračno, zasvítil bledě, lehčeji oddechla si země a rachot otřásl mrtvým povětřím. Krůpěj ukanula, těžká, velká; tisíce za ní jich se rojilo jako včely za královnou, a stromy rozšelestily se pod padajícím deštěm.

Marii bylo teskno.

Do komory zamříženým čtverhranným okénkem šlehal blesk, rozsvěcoval v ní a rachot bouře probudil spící děcko — plakalo.

Marie vzala je na slabou, chvějící se ruku, chtěla je konejšiti — nemohla.

Poklekla v úzkostech na zemi a modlila se. Po chvilce zaslechla kroky. — „To je Josef,“ pomyslila si a zdvihla se radostně, aby mu vstříc spěchala, „přivádí někoho, má

chuďas asi daleko,“ pravila zaslechnuvši kroky mužů se blížících; „je to strašná bouře dnes —“ a rozžala louč.

„Otevřte, otevřte!“ ozval se hlas přede dveřmi; „je těžký a my tu věčně moknout nebudeme.“

S tlukoucím srdcem otevřela Marie. Dva mužové vstoupili s břemenem jakýms do komory, složili ho, a s bolestným výkřikem „Josefe!“ vrhla se Marie na drahou mrtvolu.

„Bůh vás potěš, matko! Takových neštěstí přihází se denně. Spadl do lomu.“ — Dvéře se zavřely za odcházejícími muži — bouře utichovala venku — slabě jen trhalo se ještě mračno bleskem a těžké krůpěje změnily se v tichý, uspávající deštík.

V komoře na zemi ležela Marie a tiskla vzlykající ústa svá na zkrvácený drahý obličej. Umývala ho slzami. Na posteli plakalo děťátko.

* * *

Pochovali ho. — Komoru jí ponechali, ale vzduch samotný neuživí a lidé dávají se prosit. — Marie měla žebrat. — Pracovala, pracovala, co jí síly stačily, ale síly brzy vyschly, pružné tělo se ztratilo, ruka sotva uchovala dítě.

Jednou, pozdě na noc vrátila se Marie domů, do té tmavé komory s almužnou. — „Tebe nenaučím žebrat, můj broučku, na tvoje slzy nesmějí čekat, aby se za ně kouskem chleba a drsným slovem ustrnuli; zřeknu se tě raději,“ šeptala a zavinovala děcko do chatrné peřinky. Zavinula je a stála mlčky nad ním. Oko její nabylo výrazu hrdé, ledové bezcitnosti; brala je do náručí; „ne, ne, tebe nenaučím žebrati,“ šeptala.

Co topas v ohromném safiru blýskal se měsíc na nebi, a zdálo se, že kouzlí v pološero stíny nadvzdušné; chvěl jimi lehce po trávníku a mluvil s nimi, mluvil řečí, již cítíme. — Marie vyšla z chatrče. Lehce, rychle přeběhla sil-

nici a octla se na protější straně vísky. — Zarazila se. Postála nerozhodně, náhle hlavu vztyčivši kráčela odhodlaně k domku stařeny. Tu stála posud sešlá, planá hruška a pod ní ta lavice, na níž Josef za letních večerů s babičkou sedával; tisícero upomínek šelestilo v jejím lupení a točilo se, snášelo se jako suchý list k ubohé Marii — Usedla pod starým stromem, usedla a plakala. — Po chvíli zvedla uslzené oči, sáhla si za ňádra, přetrhla tkanici, na níž malý, zlatý křížek visel, kterýž jí tam co děcku babička zavěsila, a vázala jej na krček svému synáčkovi.

„Tu máš památku, robátko, památku po mamince," zaštkala políbíc spící nemluvně, „buď s bohem, s bohem, — bůh ví, kdy se shledáme!" — a slzy její skanuly na líčka dřímajícího děcka a zdálo se, že ve snu s matkou pláče. —

Pozorně, zlehka položila je na práh babičky, pozorně, aby je nezbudila, „s bohem, moje dítě, s bohem," a ještě jednou, posledně spočinul bolestný její pohled na nevinných tvářičkách.

Daleko, daleko tratila se země v sklánějícím se k ní nebi, jako se tratí tušení v daleké naději. — V tmavé komoře klečela Marie a modlila se. — Na prahu babiččina domku spalo děťátko.

* * *

„Co to za vřeskot?! — Koho mi čert přede dvéře nasadil z toho protivného pokolení?" bručela stará probuzena pláčem děcka a otevírala dvéře. „Dítě!" vzkřikla uděšeně, „dítě!" a ustoupila bezděky nazpět; „co, chtějí se mně posmívat, ti licoměrníci?! Ó já je naučím, já je naučím stařeně děcko na práh klásti! — Co mi po tom, čí je? — K silnici tě položím, vřiskoune, tam si vykřič svoji čistou maminku, u mne ne, ne!" A zlostí vysílena shýbala se stařena s tíží pro nemluvně. — „Co?! — Co to?! Mariin křížek!" a stará tvář její se děsně stáhla, „hoho! to je Mariino dítě," zajásala, „pojď sem, pojď, ty kvítku z nepo-

žehnané zahrádky, pojď ke své babičce, křikloune, já tě nakrmím, nakrmím, že ti dech zajde,“ a babička se náhle zarazila. — „Ne, ne,“ dodala tiše, „on byl jeho otcem, ty tvářičky zdědilo po něm, — podívej se na ně, stařeno, jen se podívej; — hleď, přestalo plakat“ — a babička se dívala do oček vnoučete a slza, veliká slza vypadla ze starých očí. „Budu tě živit, dítě, budu tě živit, přineslos málo s sebou, jediný, zlatý křížek; ale babička tě uživí, uživí — jsi jeho dítětem —“ a stařena si odnášela vnuka do domku.

Co bezčetné naděje mládí vyšlehly purpurové paprsky slunce nad lesy a protkávaly modré daleké nebe hořícím zlatem. Na obzoru tiše sotva viditelný uhasínal měsíc jako útrpnost na světě a po drnu hrála rosa živě, jako slzy v živobytí lidském vytrysknou potají, vytrysknou jako rosa v noci a uschnou pod pýchou, pod studem před lidmi jako ta rosa pod sluncem. — Zvonili ve vsi ranní klekání.

* * *

Jako dětské tvářičky rděly se ranní červánky na nebi, k výši stahovala se modrá pára od lesů a slunce nadechlo ji růžově a dělilo ji v purpurové, průsvitné obláčky, v zlaté podušky andělům. —

Z domku stařeny vytratil se opatrně hoch. Ohlížel se bázlivě kolem, „mám ještě čas,“ šeptal, „ještě spí, rychle Jóso, rychle,“ a pustil se k silnici.

Chudý, nízkou zídkou ohražený hřbitov ležel za vsí, chudý, jako ti spáči tam. — Několik lip tam stálo v kolečku, větřík rozdechl jejich rty, modlily se se stíny zemřelých k ukřižovanému Spasiteli.

Branka byla zavřena. — Hoch přiběhl k zídce, vzpřímil se a díval se na hřbitov. — „Tam leží, tam,“ mluvil k sobě, „země je tak čerstvá posud — ó! budeš mít křížek, matičko, budeš ho mít!“ a tupá tvář jeho nabyla výrazu tak bolestného, jako tvář beznadějně nemocného. Vyšvihl se na zeď, seskočil a v málo okamženích klečel u hrobu matčina.

Mnoho, mnoho vytrpěl za ta léta, nemyslila babička pořáde jen na otce, vzpomněla i na Marii.

„Ještě tě nikdo neoplakal, ještě nikdo,“ a slzy mu vyskočily z očí; „ó, Jósa tvůj tě opláče, matičko, Jósa tě opláče!“

Slunce sotva vystouplo, větřík sotva se zbudil, nikdo ho nevytrhoval v zármutku. Sténal, modlil se, aniž o tom věděl, modlit ho babička neučila.

Pomalu, pomalu se Jósa utišil; utrhl zlatý křížek, jenž od dětství na jeho prsou visel, vyhrabal v prsti důl a položil ho tam.

„Vezmi to, vezmi,“ šeptal, „budeš mít křížek, matičko, budeš ho mít,“ a zahraboval ho prstí. „Ať mluví lidé, co chtějí,“ mumlal líbaje naposledy hrob, ať mluví — Jósa dal matičce křížek, Jósa jí ho dal.“

Zavýsknul a přeskočil hřbitovní zeď.

* * *

Znám jenom jednu dobu v životě, v níž člověk žije, ani neví jak. Čas ubíhá mu v radostech, jež tak jej otupí, že jich skorem ani nepocítí, až později vzpomínky naučí jej cenu jejich znáti.

Tak šťastni vyletěli jsme si jednou o prázdninách do světa. Vzduch ranním sluncem zlacený hořel co nejčistší víno nad námi a my, při dobrém rozmaru jsouce, přirovnávali jsme zemi s tím okrouhlým obzorem, s tou nesčíslně různou krásou luk a rolí, s tím modrem dalekých lesů a hor ke skvostné číši s okrouhlým, ohromným dnem.

Sluníčko začalo páliti již, když jsme docházeli k veskému hřbitovu.

„Pojďte, hoši,“ pravil soudruh můj, „branka je otevřena, podíváme se tam a odpočineme si trochu v chládku lip.“

Šli jsme. Stařičký, shrbený hrobník upravoval tam právě nový hrob. Měl ho již celý zasypaný, ale rov byl nápadně nízký proti ostatním.

Prošli jsme půl hřbitova a přišli jsme k starci.

„Pomáhej pán bůh, dědoušku! Koho pak tu zahrabáváte, ten byl asi suchý,“ pravil jsem, „má tak málo země nad sebou.“

Stařeček se na nás podíval, smekl svůj širák a děkoval: „Dejž to pán bůh, pánové, dejž to pán bůh — taky jsem se jí dočkal, taky — je to stařena, moji pánové, bývalá naše doktorka; no, teď již nebude doktorovat, nedostává se jí hlíny na hrob, byla lakomá, hrozně lakomá!“ A stařeček se opřel o lopatu, oddechl si a počal nám vypravovat; slzy tekly mu po tváři, když končil. „Vidíte, tak bůh všecko trestá, byla lakomá, závistivá, nedostalo se jí hlíny na hrob; nepřála ani svému dítěti štěstí, ano, ano, moji zlatí pánové, ani svému dítěti nepřála.“

„Ani svému dítěti,“ ozvalo se to za námi a z blízkého, zelenajícího se hrobu pohlížel k nám bledý, utrápený obličej chlapce.

„Kdo je ten chlapec?“ otázal jsem se hrobníka.

„Jósa, můj pane, Jósa, její vnouče, klekává tu denně u matčina hrobu, no, teď mu bude líp, ujme se ho pan farář.“ A dědoušek, jako by nám chtěl dáti na srozuměnou, že se nám již dost navypravoval, dal se zase do práce.

Prošli jsme hřbitov, mlčky odebírali jsme se odtamtud a u vrátek ještě ohlédl se každý z nás po ubohém blbci.

Pak že není soustrasti na světě!

Z ledu.

Pěkná je ta zima; přijde stařenka, přijde a usedne na tu tvrdou, zmrzlou hrudu, aby si u nás trochu oddechla, trochu odpočinula. Položí bílou, pohádek plnou hlavu na tu chladnou zemi a usne pomaličku, usne se všemi svými upomínkami. Ba, má je také, ty pěkné sny z dávna, má je od věků, ale stará ústa nemluví o nich, bůh ví, proč jsou tak mlčelivá, jenom čelo její, ta stará, bílá hlava je chová, z té vycházejí k nám tak tajemně, tak tiše, že rádi večer při ohni se zadumáme a hledíme oknem ven, ven na tu dalekou, sněhovou prostoru a cítíme cos bolestného, toužívého a milého zároveň, že s nelibostí vítáme toho, kdo nás v pocitu tom ruší.

To čerstvé jaro, to mužné léto rozkypělo tolik, tolik životů jako mladost vášní, a stařenka přišla, přišla a věděla, kde všechno se nejšťastnějším cítí, sáhla po tom všem suchou, zmrzlou rukou a životy usnuly, usnuly pod ní, aby v svých dítkách zase ožívly. Tak je to na tom božím světě.

Měsíc stál v úplňku; byl světlý večer zimní, za jakéhož i tím mrtvým, tichým světlem ledový krystal oživuje, za jakéhož po sněhové hladině, jako sen, sáně uhánějí, že kdyby nebylo rolniček, zachvěl bysi se jako plavec, jenž za mlhavé noci probudí se na oceáně a v polosnu pověrčivý veslovati vidí podle korábu svého „Holanďana“.

Na vodách za večerů letních blýskával měsíc světlem jako oko dívky v šťastných chvílích, teď — dřímal tu mdle

na té koře ledové, dřímal jako lesk denní, když odráží se na mrtvém, studeném zraku, a cítili jsme cos, jako když se zadíváme do uhaslých očí dívky drahé, do toho netřesoucího se, matného světla smrti, co tisíce sladkých upomínek v nás se rojí, aby tím bolestněji nitro naše rozechvěly; my se jich chápeme, ssajeme je dychtivě jako děcko mléko mateřské, abychom v paměti zašlou, krásnou dobu živili dlouho — dlouho.

Led byl hladký, průhledný. Navlekl jsem si brusle. Četná společnost se tu dnes shromáždila. Byl to pěkný večer. Tu a tam s břehu lehce svátý sníh, na něm svítící se křišťálky, to hluboko, v němž zamrzlé trávy vodní bujněti, svěžest dýchati se zdály, to všecko bylo, jako bychom naslouchali pohádce v zámku křišťálovém, jejž neviditelné víly kouzlily z hlubin.

Zajel jsem si stranou. Mívám tak rád své myšlenky někdy a lidé i tu obmezují, že bývají mi protivni.

Úzký pruh rákosí vystupoval zmrzlý z ledu a stál tu, suché, zkřehlé listí svěšené a mrazivými jehličkami posypané, bez hnutí, jako pruh paprsků měsícových.

Zajel jsem si do něho a stíral jsem v myšlenkách drobný snížek se zmrzlého rákosí.

Někdo se blížil; slyšel jsem sykot bruslí. Páreček, zabraný v rozmluvu.

„Pomalu, pane Krasyňski, pomalu,“ zaslechl jsem, „sotva dýchám.“

„Aj, slečno, vy, kteráž jste každého předstihla, dnes pozadu?! Ostatně myslím, že zde můžete pána vynechat, Leonoro,“ dodal jaksi podrážděn, „jsme daleko společnosti, jste věru velmi divnou dnes, nevím, čím bych si toho zasloužil,“ a chopil ji za ruku.

„Nesmím vám to déle tajiti,“ pravila Leonora, a ohlížela se bázlivě, „nemohu vám dnes postačiti, protože — protože jsem matkou,“ a sklonila malou, hezkou hlavičku na jeho prsa.

Krasyňski se zachvěl: viděl jsem, jak mu to trhlo náhle zbledlou tváří. Nastalo dlouhé mlčení. Bylo mi úzko v mém úkrytu, znal jsem dobře. velmi dobře Leonoru.

„Krasyňski!“ ozvala se po chvíli dušeným hlasem, a pozvedla k němu velké oči své.

„Co chcete, Leonoro? — Co?“ A Krasyňski si přejel čelo, jako by se chtěl vzpamatovati.

„Jsem matkou!“ A vzlyk trhl pěkným, červeným rtíkem jejím — pláč ji přemohl.

Krasyňski hleděl na ni dlouho, slova nemluvě, pak — vzal její hlavičku do obou svých rukou a líbal ji. Zdálo se mi, že vidím i v jeho očích slzy.

„Nechte mne, Krasyňski, nechte mne,“ bránila se Leonora, „měsíc svítí jasně, mohou nás spozorovat, neurychlujte příchod hanby: vaše paní — ó bože, bože!“ a bez odporu dala se celovati.

„Tys mou paní, ty, Leonoro,“ mluvil vášnivě Krasyňski. „Myslí o mně, že jsem slaboch, řeknou, že jsem bídník, zneuznají to, co nás nad předsudky jejich povzneslo, jsou již takoví, klnou tomu, k čemu nemohou se vyšinouti, budou tě tupiti, tupiti tě budou, Leonoro, ó, já jsem přece bídník, hrozný bídník.“ A objal ji křečovitě.

„Tak, tak, Krasyňski, takový bude asi život na věčnosti,“ šeptala Leonora.

„Život na věčnosti,“ opakoval Krasyňski, a tiskl dlouhé, dlouhé políbení na její rty.

„Někdo přichází, pryč — pryč odtud!“ Leonora vytrhla se mu z náručí.

Sykot bruslí se blížil. Druhý párek.

„Neujíždí tam váš pan manžel, milostivá paní? Zdá se, že slečna Leonora umí bavit, ujíždějí rychle a divím se věru, že se o pána svého nestrachujete, tak prudká jízda bývá škodliva, milostivá paní!“

„Nechte úštipků, Leonarde,“ odvětila mladá paní a zastavila se; „víte nejlépe, čím mně manžel je. Já jsem paní

a kdyby kdo mým pánem býti mohl, byl byste to vy, Leonarde, — — proč mne tak trpce urážíte?“ A s bolestným úsměvem podala mu ruku.

„Odpusťte, drahá paní, odpustte,“ prosil Leonard, a líbal podanou ruku. „Vy víte, že to láska, žárlivost, bolest, vše, vše, co mne k podobným řečem pohnulo, — ó, je to těžké, těžké, rozloučiti se.“

„Kdy odjedete, Leonarde?“

„Za týden, paní má, za týden musím býti ve Věličce.“

„Za týden již?“ A zamyslila se. „Za týden? Buďsi, za týden se tam shledáme.“

„A váš manžel?“

„Pojede se mnou; vy víte, lidé jsou zlí a já musím míti někoho — k obsloužení.“ Usmála se.

Leonard políbil zase malou její ručku a ujížděli dále.

V dalekn zmizela Leonora s Krasyňskim, v šeru měsícovém ztráceli se touž cestou Leonard a mladá paní. Jeli pomalu, viděl jsem dlouho, dlouho tmavé ty postavy, jako smuteční vlečku.

* * *

Musil jsem také odejíti na týden.

Vracel jsem se zpět. Nad jedlemi stál měsíc, spouštěl pomalu osypanými větvemi třesavé paprsky své na půdu, sněhem pokrytou, z níž, jako hnát kostry umrzlého, trčel místy černý kořen. Ani vršíček se nehnul, ani prášek se nesesypal, nebe prošívali andělé zlatými nitkami hvězd a svatým poklidem. Bůh básnil jednu ze svých věčných idyl.

Uprostřed lesa dohonil mne vůz.

„Kam pak, mladý pane, kam?!“

„Ach, vy to, Jene, to se svezu.“ Vyskočil jsem na vůz. „Kde pak jste byl?“

„Vozil jsem pastora, pane — bylo to smutné u nás dnes, smutné, pochovali jsme slečinku.“

„Leonoru?!“ A bolestný úžas sevřel mi srdce.

„Ano, pane, ano, slečna Leonora již je tam.“ A starý vozka utřel si slzu. „Kdo by si to byl pomyslil, dítě jako malina. ještě předevčírem jezdila na bruslích a prolomila se, dostala se pod led, pod led i s tím cizím pánem.“

„S Krasyňskim?!“

„Ano, ano tak, tak se jmenoval, Krasyňski, ano, chtěl ji zachrániti, ubohý pán, ale pozdě, pozdě. ‚Na věčnosti‘ bylo poslední jeho slovo, ‚na věčnosti‘, a prolomil se také.“

„A jeho paní?“

„Ujela dnes, aby bolest zapomněla; povídá se leccos, ale řeči se lehce nadělají, lehce.“

A vozka práskl do koní.

Praštělo to pod ujíždějícím vozem, na zad utíkaly kmeny stromů, nazpět, nazpět, jako mé myšlenky, jenom bledý, zádumčivý měsíc mne neopouštěl, Leonoro, neopouštěl po celou cestu, jako obraz tvůj.

Bůh ví, bude-li jinak, zdá se mi, že posud cestuji.

OBSAH.

Část I.

Básně.

Strana

Část II.

Prosa.

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
5038
J414
1890

Jelínek, Bohdan
Spisy

